

Senior Psykologen

Årgång 19. 3:2016

En God Jul och Ett Gott Nytt År

önskas alla seniorpsykologer med detta sista nummer för år 2016 av tidningen som bjuder på engagerande artiklar, information, referat och förstås berättelser från regionerna. Studiedagen och årsmötet i mars 2017 kommer att ligga i anslutning till Psykologidagarna. Program och information i tidningen

Från vår ordförande

Jag vill denna gång börja med att hälsa alla nya medlemmar riktigt varmt välkomna till vår förening. I styrelsen har vi länge pratat om att göra mer reklam för och sprida information om vår förening. I kontakter med yngre kollegor har vi också förstått att man inte vet att man kan gå med i föreningen redan som 60-åring. Det var detta som låg bakom det medlemsbrev som gick ut till alla i förbundet i början av juli i år. Vi ville uppmärksamma att vår förening finns och hoppades på att några fler skulle vilja bli medlemmar. Ni kan kanske föreställa er glädjen när anmälningsskyltarna började strömma in – det fullkomligt rasade in nya medlemmar från alla delar av landet.

Vanligtvis brukar vi skriva ut namnen på de nya medlemmarna på sista sidan i tidningen. Denna gång är ni över 70 stycken och utrymmet på sista sidan skulle inte räcka till. Jag hoppas verkligen att ni kollektivt kan känna Er välkomnade på detta sätt. Jag hoppas också att ni har kontaktats av medlemsansvarig i de olika regionerna och att ni hittat fram till de program som de olika regionerna haft under hösten. Vårens program presenteras i denna tidning.

Vi är medvetna om att många av våra medlemmar bor långt ifrån någon av de centralorter i regionerna där alla aktiviteter sker. Även om trivsamt umgänge med kollegor och spännande och intressanta föredrag kan locka, så vet jag själv hur segt det kan vara att sätta sig och köra eller ta tåget för att delta. Även om erfarenheten säger att det är värt det, så kan även åtta mil kännas långt. Den som har bra idéer om hur vi kan skapa fler mötesplatser hoppas jag hör av sig. Vi i styrelsen hjälper gärna till om det är något som vi kan bidra med.

Psykologidagarna och årsmöte

Vanligtvis har seniorföreningen sina studiedagar och sitt årsmöte i maj månad och i nära samarbete med något av universitetet. Nästa år har vi bestämt oss för att prova att göra annorlunda. Skälet är att *Psykologidagarna*, som legat nere några år, kommer att återuppträffa den 30-31 mars. I och med det beslutet föreslog Psykologförbundet yrkesföreningarna att lägga sina årsmöten i anslutning till dessa. En av tankarna bakom detta är möjligheten att träffa kollegor från olika håll i landet och från olika yrkesområden. En annan är givetvis möjligheten till spännande och intressanta föreläsningar inom skilda psykologiska områden men alla med anknytning till temat – *Förändring*.

Ytterligare skäl för vår förening att hålla årsmötet i samband med en förbundsaktivitet är att det 2017 är 20 år sedan vi uppstogs som yrkesförening inom Sveriges Psykologförbund och att vi som förening under våra första år höll årsmötet just i samband med Psykologidagarna. Detta innebär att vi kommer att ha vårt årsmöte och studiedag den 29:e mars. Förhoppningsvis blir sedan många av seniorerna kvar i Stockholm och deltar i Psykologidagarna. De av seniorerna som också är pensionärer deltar till halva priset. För att vi skall följa våra stadgar så finner ni redan i denna tidning kallelsen till årsmötet. Verksamhetsberättelserna för 2016 däremot kommer inte att tryckas i tidningen utan skickas ut från regionerna i god tid före årsmötet.

Som planeringen ser ut idag kommer årsmötet och studiedagarna 2018 att vara på vanlig tid, som vi brukar, och det är Norra regionen/Uppsala som arrangerar dem. Då har vi också möjlighet att utvärdera 2017 års upplägg.

Heltidspensionär

Efter att i många år ha trappat ner min verksamhet har jag nu gått in i ett nytt arbetsår som heltidspensionär. Inget inbokat och ingen verksamhet planerad. Kan tänka mig att Ni som redan är pensionärer sedan en tid tillbaka känner igen de blandade reaktioner som jag noterar hos mig själv. Det är riktigt skönt att ha gott om tid för tidningen och dess sudokun och korsord på morgonen. Jag uppskattar också att kunna säga ja till olika saker utan att först behöva kolla i almanackan eller fundera över om jag orkar ytterligare en aktivitet. Men det finns också en annan sida? Var gör jag av all kunskap och erfarenhet som jag samlat på mig genom åren? Hur skaffar jag de utmaningar och de krav på problemlösning som arbetslivet gav? Var finner jag de möten av vitt skilda slag som hörde till att gå in i en ny organisation eller arbetsgrupp? Jag får säga att det känns spännande – detta nya skede i livet känns som en utmaning i sig. Återstår att se vad det landar i.

Lycka

Fick lite tips i en tidningsartikel där *Filip Fors* (forskare vid Umeå universitet) skrivit om ämnet "Lycka" som han doktoreerat i. Enligt honom delas "lycka" inom forskningen upp i två tillstånd. Den kognitiva lyckan, det vill säga ens tillfredsställelse med livet som helhet, och det affektiva välbefinnandet, ens emotionella tillstånd – det vill säga, hur man mår för stunden. Danmark brukar hamna i topp på listan över världens lyckligaste befolkning. Man tror att det beror på kulturen som är lite mer avslappnad och njutningsorienterad. Att skapa en danskinspirerad hemkultur kan kanske vara ett steg till en lycklig pensionärstid. Saknar jag därefter utmaningar är det kanske dags att anta utmaningen att byta den gamla mobiltelefonen mot en ny så att jag kan ladda ner Filip Fors app, där man kan få tips på olika lyckoövningar.

Vill avsluta med att önska Er alla en riktigt God Jul och ett Gott Nytt År

► Gunvor

SeniorPsykologen 3:2016

Året går mot slutet och julen är snart här igen och vi flyter alla med i det flöde som är tidens gång. Och varje gång vi träffas säger vi gärna till varandra, o j vad tiden går, nu är det här året snart slut och ju äldre man blir desto fortare går det. *Psykologidagarna* i slutet av mars nästa år har som tema *Förändring*. Vi är alla ständigt med i en förändringsprocess. För att förhålla sig till det här ständiga flödet kanske vi behöver utveckla vår levnadskonst. Det finns några boktips längre fram i boken, bl.a. *Konsten att bli gammal* av den tyske samtida och uppskattade moralfilosofen Wilhelm Schmid. Det fordrar tankar och bearbetning att ta till sig hans 10 steg till *jämnmood* i åldersprocessen. De häftiga Supergamlingarna som Aftonbladet beskrev nu den 15 november, alla de pigga 90-åringarna som vill fortsätta arbeta och kör runt i nyköpta sportbilar, de finns och de blir fler. Artikeln utgår från Lars Nyberg, professor i psykologi och neurovetenskap i Umeå, som visar på intressanta resultat från en longitudinell studie med 5000 deltagare att 18 procent är sådana supergamlingar.

Och igen får vi veta hur mycket det betyder med fortsatta aktiviteter, motion och goda vänner. Men kanske jämnmoodet är en faktor som skulle vara med, om än svårgräpbar, i framtida studier. Och vi vet ju att individuella skillnader utifrån omständigheter, tidigare liv, gener osv spelar stor roll. Under *Aktuell frågeställning* i det här numret berättar *Sture Nyman* om sin resa där svår sjukdom satte stopp för det tilltänkta åldrandet – en frågeställning som kan vara aktuell för många. Vi får följa hans väg tillbaka till livet genom sjukvårdens möjlighet att erbjuda transplantation.

Forskningsartikeln handlar om hur genusvetenskap och psykologi kan gå samman som en forskningsgren. Under sina 20 år som universitetslektor i tillämpad psykologi i Umeå, var Eva Magnusson i perioder utlånad till institutionen för genusvetenskap, också i Umeå, och till NIKK, Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning. Hon utnämndes 2009 till professor i genuspsykologi. Vid sidan om undervisning av psykologstudenter, samverkan med kolleger inom andra grenar inom psykologin och forskningshandledning har Eva bidragit med utveckling av feministisk psykologi i kontakt med andra forskare, de flesta utanför Sveriges gränser.

Mittuppslaget är annorlunda än tidigare. Anders Fagerlund delar med sig av sin blogg och vi får ta del av hans underfundiga och humoristiska reflektioner som psykolog kring yrkesliv, psykologin som kunskap och det omgivande samhället. Han ger oss möjlighet att följa hans blogg och gå in på hans hemsida www.demokratinspsykologi.se där vi fortsättningsvis kan följa hans tankar. Anders ger också några julklappstips med böcker skrivna av kolleger.

Som alltid händer mycket i våra regioner och berättelserna och bilderna stimulerar oss vid planeringen av fortsatta aktiviteter och lust att ta reda på mer om det som beskrivs. Hans Åberg har varit på forensiska psykologers studiedagar och refererar därifrån. Genom så vittomfattande material som kommer in till tidningen så breddas kontinuerligt vår omvärldsuppfattning. Så fortsatt att skicka in material!

Först och sist får vi följa Alf Nilssons författarskap om Homo Psychicus. Allra först recenserar Mats Nilsson Alfs senaste bok i serien om sex böcker: *Homo psychicus som människa – och att bli en person*, 2016. Och till sist ger *Alf Nilsson* själv sin syn på sin strävan att få ihop den psykologiska kunskapen och få en förståelse för människans psykologiska utveckling, en resumé av mycken psykologisk kunskap och teori. En värdig avslutning på året!

► Birgitta Rydén

I detta nummer:

Bokrecension	
Homo psychicus	4
Forskning	
Värdet av disciplinär otrohet för psykologer med rättvisepatos: psykologi och genusvetenskap i spänningsfyllda och berikande samspel	5
Av intresse	
Aktuellt från Psykologihistoriska Sällskapet	7
Från Geropsykologerna	7
Psykologidagarna	7
Om böcker	
Skrivande psykologer	8
Boknyheter i höst	9
Aktuell frågeställning	
Kan man födas två gånger?	10
Referat	
Brottslighet på (a)sociala medier och individens sårbarhet.	11
Mittuppslaget	
Anders Fagerlund bloggar	12
Händelser i regionerna	
Norra regionen	14
Södra regionen	15
Västerbottenregionen	16
Västra regionen	17
Östra regionen	18
Studiedag och årsmöte	19
Regionernas program våren 2017	22
Medlemsinformation	24
Homo Psychicus	
Den enastående affekten	20

Bildförteckning SeniorPsykologen 3:2016

Omslagsbild: *Ständigt nya flöden*: Hans-Olof Lisper
Sid 7, bild 1 och 2: *Psykologihistoriska sällskapet*; foto 3: Hans-Olof Lisper
Sid 8 och 9: bokomslag från *respektive* förlag; Sid 10: *Sture Nyman*
Sid 12, 13: *Anders Fagerlund*; Sid 14: *Hans-Olof Lisper*; Sid 15:
Affisch från utställning; Sid 15 foton: *Lars Ahlin*; Sid 16: *Lars Ahlin*
Sid 17: *New Opera CO, teater Atalante*; Sid 18 och 21: *Hans-Olof Lisper*

••••• Utgivning. •••••

• Tidningen kommer liksom tidigare att ges ut •
• tre gånger per år: i mitten av april, augusti och •
• december. Deadline för bidrag till nästa nummer •
• 1:2017 är 5 mars 2017. •
•••••

Homo psychicus – den kännande, tänkande och talande människan

Mats Nilsson recenserar Alf Nilssons sjätte bok i serien om *Homo psychicus*:
Homo psychicus som människa – och att bli en person.
 (Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 2016)

Homo psychicus som människa – och att bli en person. Så lyder titeln på Alf Nilssons senaste bok, den sjätte i serien om Homo Psychicus. Projektet är ett ambitiöst försök att beskriva den tänkande, kännande och talande människans totala psykiska funktion, utifrån alla ingående psykiska system och deras inbördes interaktion. Det är en ansats som få skulle våga ta sig an. Detta oaktat är projektet enligt min mening behövt och synnerligt välkommet. Den senaste boken är skriven med det uttalade syftet att vara lättillgänglig och läsvänlig. Den har ett behändigt format, drygt 100 sidor, och kan tjäna både som en sammanfattning av hela projektet och som en introduktion till seriens övriga böcker, som är mer omfattande.

Grundbulten i författarens beskrivning av Homo Psychicus är utvecklingsperspektivet. Att förstå den moderna människan kräver att man förstår varifrån hon kommer. Människan är en produkt av evolutionen, vilken är en funktion av de förutsättningar som erbjudits det biologiska livet på jorden. Bland de för Homo Psychicus avgörande fylogenetiska utvecklingsstegen kan nämnas däggdjurens inträde på scenen, med modern som ständigt tillgänglig ”näringsdepå” och källa till värme och omsorg. Särskilt bland primaterna, och i synnerhet hos människan, är anknytningsbanden en förutsättning under den allt längre tid det tagit att bli en vuxen individ. Människan har sedan, som enda däggdjur, rest sig upp till den tvåbenta gången. Detta har frigjort händerna till att bildligt och bokstavligt gripa sig an omvärlden, att tillverka artefakter och att – på gott och ont – omforma sin omvärld. Människan är en mobil, reflekterande och relaterande flockvarelse. Hon begagnar sig av flera olika psykiska system för att inhämta och bearbeta information, och dessa har olika evolutionär bakgrund och tidsmässigt inplacering.

Den operativa-exekutiva utvecklingslinjen och affekt-föreställningslinjen

Författaren urskiljer två grundläggande system och utvecklingslinjer. Den operativa-exekutiva utvecklingslinjen, ”intelligensens ontogenes”, är nog den mest välkända för de flesta. Den är också den

fylogenetiskt äldsta och har sitt ursprung i bifasisk, *digital* rytmisk aktivitet, synligt i de medfödda reflexerna. Författaren beskriver detta med Jean Piaget som viktigaste utgångspunkt, dock med flera vidareutvecklingar utifrån senare forskning. Den andra utvecklingslinjen benämner författaren affekt-föreställningslinjen. Dess yttersta grund ligger i de medfödda affekterna, som gavs vetenskaplig beskrivning första gången av ingen mindre än Charles Darwin. Det dröjde närmare ett sekel innan Princeton-professorn Silvan Tomkins gick vidare på Darwins uppslag och i en livslång forskargärning gav upphov till den moderna affektteorin. Enligt denna har affekterna på ett tidigare evolutionärt stadium varit det primära informationssystemet, en slags oförmedlat handlingstänkande. Så fungerar det fortfarande för djuren.

Hos människan har affekterna, efter utvecklingen av neocortex, fått en annorlunda roll, som är mindre synlig men lika fundamentalt viktig. Affekter är analoga förstärkare av alla slag av psykiska stimuli, oavsett om dess källa är inre eller yttre. Det som får den starkaste affektiva förstärkningen får företräde till medvetandet och den affektiva värderingen är av helt avgörande betydelse för alla våra beslut och handlingar. Affekterna är således vårt helt primära motivationssystem. I affekt-föreställningsdomänen gäller *analog* princip, synkron tidsuppfattning och beaktande av likhet.

Man kan i de två utvecklingslinjerna se en dikotomi mellan vårt ständigt växande vetande om yttrevärlden via de kognitiva operationerna och vår betydligt mera dunkla kunskap om de emotionellt präglade krafterna och föreställningarna i vårt inre kosmos. Det sistnämnda kan vi endast beskriva med hjälp av språket, som dock fungerar enligt den logik som gäller för den operativa-exekutiva domänen.

Utmärkt lärobok i mänsklig utvecklingspsykologi

Denna bok är ett tätt kondensat av en gigantisk kunskapsmassa och är en utmärkt lärobok i mänsklig utvecklingspsykologi. Det allra viktigaste bidraget till vår förståelse av människans psykologi som Alf

Nilsson ger i beskrivningen av Homo Psychicus är att affekterna tillmätts sitt rätta vetenskapliga värde. Det torde stå bortom rimligt tvivel att affekterna är vårt primära motivationssystem, och att därmed alla tidigare paradigmer inom psykologin saknar en hållbar teori om motivation. Tanken är hisnande. Affektteorin börjar så smått vinna erkännande och uppmärksamhet i mainstream-psykologin, men behandlas mest som en intressant kuriositet. Den smetas på som en extra glasyr på den teoretiska kakan. Affekterna är emellertid en så fundamental ingrediens i det mänskliga psyket att kakan måste bakas om från början om det ska bli någon logisk konsekvens i vetandet. I denna bok – liksom i hela bokserien om Homo Psychicus – visar författaren övertygande hur detta kan göras och de oerhörda vinsterna i fördjupad psykologisk kunskap som det medför.

Jag vill varmt rekommendera denna bok till var och en som har ett seriöst intresse för psykologi. Enligt mitt förmenande finns det ingen ingång till psykologin i hela världslitteraturen som är mera intressant. Att den är skriven på svenska språket är en nådegåva åt oss skandinaver. Låt oss bara hoppas att den i sinom tid blir översatt till engelska, för större spridning.

► Mats Nilsson

Mats Nilsson är leg. psykolog, leg. psykoterapeut och specialist i klinisk psykologi, bor i Lund och är yrkesverksam vid den allmänpsykiatriska öppenvården i Kristianstad. Teoretiskt och metodologiskt har han sin hemvist i den psykodynamiska traditionen, med ett särskilt intresse för personlighetspsykologi.

Värdet av disciplinär otrohet för psykologer med rättvisepatos: psykologi och genusvetenskap i spänningsfyllda och berikande samspel

Eva Magnusson har nyss gått i pension efter att ha innehaft en professur i genuspsykologi vid Umeå universitet. Hon ger sin bild av processen att fläta samman två forskningstraditioner

Jag är en både typisk och otypisk medlem av psykologkåren. Det typiska, som jag delar med många psykologkolleger, är att jag har rört mig mellan arbete som legitimerad psykolog och arbete som akademisk forskare och lärare. Det mindre typiska är att jag har tillbringat ganska många av mina år som akademisk forskare och lärare inom genusvetenskapen. Att ha arbetat akademiskt inom både psykologi och genusvetenskap har lett till några reflexioner som jag vill försöka förmedla.

En första reflexion gäller mitt eget yrkesutövande: jag betraktar mig idag som en akademiker som utövar psykologi och genusvetenskap samtidigt, inte en som väljer mellan dem. Fler psykologer och psykologiforskare med engagemang i frågor som rör rättvisa, makt och ojämlikhet borde kombinera de ämnesområdena. Jag ska förklara varför:

Psykologi har de senaste decennierna kritiserats från många håll (t.ex. postkoloniala forskare, forskare och praktiker i icke-västliga länder, icke-vita forskare i västvärlden, feministiska forskare, hbtq-forskare) för ämnets smala bas i västvärldsfokuserad forskning. Kritikerna hävdar att större delen av den psykologiska kunskap som sprids idag avspeglar en bråkdel av den sociala och kulturella diversitet som karakteriserar jordens befolkning (Arnett, 2008; 2009; Henrich, Heine & Norenzayan, 2010).

Genusforskare såväl i västvärlden som i andra delar av världen har de senaste decennierna utvecklat vetenskapliga ansatser som tar sin utgångspunkt i kunskap om mänsklig social och kulturell diversitet. Några exempel är intersektionalitetsteori, queerteori, postkolonial feministisk teori och sociokulturellt inspirerad feministisk teori (Magnusson & Marecek, 2010; Magnusson, 2011; Shields, 2008). Den utvecklingen, som kanske kunde bidra till att bredda psykologiamnens bas, har inte satt några stora avtryck där. Det leder till nästa reflexion:

Det verkar inte vara lätt att kombinera psykologi och genusvetenskap. Ofta misslyckas psykologiforskare och psykologilärare som ska integrera genusperspektiv i sin forskning och undervisning – i varje fall sett med genusvetares och psykologstuderandes ögon. Psykologstu-

derande vid svenska universitet har länge kritiserat undervisning och kurslitteratur för bristande integration av kunskap om mänsklig social och kulturell diversitet. Om studenterna har rätt, behöver vi utforska vad de bristerna beror på. Möjligen finns en förklaring i min tredje reflexion:

Den rör kraften i det kollektiv som varje akademisk disciplin utgör, och hur den kraften vidmakthåller vissa sätt att tänka, ofta i aktiv motsättning till andra sätt att tänka. Nu lutar jag mig mot en kunskapssteoretisk auktoritet: den polske immunologen Ludwik Fleck. I boken *Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum. Inledning till läran om tankestil och tankekollektiv* (1935) diskuterar Fleck hur kunskapen om syfilis utvecklades under mångåriga kontroverser mellan olika forskargrupper ofta motsatta perspektiv. Hans resonemang är generellt giltiga för att förstå möten mellan discipliner och forskargrupper. Fleck hävdade att vi måste belysa vetenskaplig kunskapsutveckling i dess sociala och politiska sammanhang för att göra den begriplig. Som sina tankeredskap myntade han begreppen *tankekollektiv* och *tankestil*.

Ett tankekollektiv och tankestil

Ett tankekollektiv är, med Flecks ord, “en gemenskap som består av människor som utbyter idéer och tankar och står i tankemässig växelverkan med varandra” (Fleck, 1935, s. 48). Många tankekollektiv är stora och varaktiga – t.ex. psykologi och genusvetenskap. Varaktighet uppstår genom konsolidering, t.ex. avgränsning ifråga om val av forskningsfrågor och forskningsmetoder. Andra typer av forskningsfrågor och forskningsmetoder lämnas utanför kollektivets domäner. Avgränsningen går längre än så: med tiden kommer medlemmarna att börja dela en “karakteristisk intolerans” (s. 103), som leder till “en utpräglad motvilja mot ett främmande sätt att tänka som inte är stilriktigt” (s. 104).

Den motviljan är en av ingredienserna i tankekollektivets *tankestil*, som Fleck definierar som “en samlad intellektuell be-redskap och strävan att se och handla på ett sätt och inte på ett annat” (s. 70). I ett tankekollektiv med en kraftfull tankestil ser medlemmarna samma forskningsfrå-

gor som viktiga, samma typer av omdömen om dem som riktiga, och samma forskningsmetoder som de rätta. Dessa stilriktiga sätt att tänka och handla förmedlas och upprätthålls framför allt i det sociala umgänget mellan medlemmar. Sådant som går att tänka och uttrycka i ett kollektivs tankestil går inte utan vidare att uttrycka i en annan tankestil.

Flecks resonemang fick mig att fundera över om det är oförenliga tankestilar som ligger bakom svårigheterna att kombinera psykologi och genusvetenskap.

Psykologi är visserligen en heterogen disciplin, men många psykologiforskare känner sig hemma med följande drag i ämnets tankestil: Psykologiska processer antas oftast pågå inuti individer snarare än mellan dem; sökarljuset riktas ofta inåt i individen t.ex. när skillnader ska förklaras. Mänskliga kategorier antas ofta vara enhetliga, och ibland naturliga, vilket gör kategoriernas historiska och kulturella uppkomstförhållanden irrelevanta. Psykologisk forskning söker ofta universella svar på frågor om mänskligt fungerande. Processer på en viss begreppslig nivå förklaras ofta med orsaksmekanismer på en ”lägre” begreppslig nivå. Sådana orsaksförklaringar brukar ges högre förklaringsvärde än de skäl människor själva uppger för sina handlingar. Människors upplevelser, beteenden och egenskaper betraktas oftast som kvantifierbara och mätbara som variabler, som antas betyda detsamma i olika sociala och kulturella kontexter.

Genusvetenskap är också en heterogen disciplin, vars tankestil kan sammanfattas så här: Mänskliga kategorier antas inte automatiskt vara enhetliga eller naturliga. Kategoriernas uppbyggnad och upprätthållande är centrala forskningsfrågor. Det leder till ett starkt fokus på historiska, kulturella och mellanmännliga processer. Skillnader mellan människor utforskas huvudsakligen i termer av social och kulturell diversitet. Genusforskare söker ytterst sällan efter universellt giltiga förklaringar till de fenomen de studerar. Forskarna fokuserar ibland på betydelsen av individers sociala och kulturella lokalisering, ibland på individers egna förståelser av, och skäl till, sina handlingar. Genusvetenskap genomsyras inte av en lika enhetlig metodstil som

psykologi. Många olika forskningsmetoder används, kvantitativa såväl som kvalitativa.

Osäkrande av begreppen

För att verklig påverkan ska ske mellan tankekollektiv med olika tankestilar måste medlemmarna vara beredda att offra något, att "osäkra" sin tankestil och släppa på dess vanliga uppfattningar om de objekt de studerar, vilka frågor som är viktigast, och vilka sätt att utforska frågorna som är bäst (Fleck, 1935, s. 88). Men om vi får tro Fleck sker det inte särskilt ofta. Även när ett tankekollektiv uttryckligen tar in nya begrepp utifrån, är det vanligt att de gamla sätten att tänka lever kvar och underminerar betydelsen hos de importerade begreppen.

Användningen av begreppet *genus* kan få illustrera. Genusforskare definierar genus i grova drag som de innebörder som ges till människors könstillhörigheter i olika sociala och kulturella, ofta ojämlika, sammanhang (Magnusson & Marecek, 2010). Att anlägga genusperspektiv innebär att använda den definitionen. Hur går det då om medlemmar i det psykologiska tankekollektivet ska använda genusbegreppet?

Psykologiforskare som ska anlägga genusperspektiv har hittills ofta (st) jämfört kvinnor och män på ett antal förmågor eller egenskaper, ofta med fokus på någon typ av inre skillnader mellan dem. Det skulle genusforskare inte kalla för att anlägga genusperspektiv. Med Fleck skulle vi då kunna säga att även om tankekollektivet psykologi tog in *ordet* genus, hade de inte osäkrat sin tankestils begrepp tillräckligt mycket för att kunna ta in *begreppet* genus.

På engelska använder genusforskare ordet "gender" med ungefär samma innebörd som "genus" har på svenska. Men när det i engelskspråkiga psykologiska forskningsartiklar talas om "gender," betecknar ordet oftast "kvinnor och män"; t.ex. skriver forskare ibland "the different genders" och avser personer av olika biologiska kön. Ofta används uttrycket "gender differences" för att beteckna skillnader mellan kvinnor och män i egenskaper eller förmågor. På så sätt har det genusvetenskapliga ordet "gender" kommit att betyda biologiskt kön. En sådan användning hör inte hemma i en genusvetenskaplig tankestil. Inte särskilt mycket "osäkrande" av gamla begrepp verkar ha skett vid importen av ordet.

Genus- och kulturpsykologi

Är det kanske mer "osäkrande" av be-

greppen som behövs för att underlätta för psykologi att dra nytta av lärdomar från genusvetenskap? Det tror jag. Vi kan lära en del av ett internationellt tankekollektiv av psykologiforskare som under sitt arbete med genus- och kulturpsykologiska frågor har "osäkrat" många psykologiska begrepp och framgångsrikt integrerat genusvetenskapligt tänkande. Här hittar vi psykologiforskare som arbetar tvärs över discipliner och utöver sin disciplin vanligaste sätt att forska och tänka om forskning. Många av dem är feminister. Andra är postkoloniala och antirasistiska forskare eller hbtq-forskare. De flesta har emancipatoriska ambitioner. De samlas kring en psykologisk tankestil som kan sammanfattas så här:

Människor ses som socialt och kulturellt lokaliserade, tolkande och meningsskapande varelser, och deras egna skäl för och tolkningar av sina handlingar är därför intressanta att studera. Mänskliga psykologiska företeelser (inklusive minne, tankar, emotioner, samspel) ses som uppbyggda av samspel med andra människor i sociokulturella kontexter, där både närmiljön och vidare sociala och politiska förhållanden spelar in. Forskningsfrågorna söker därför inte efter universellt giltiga svar.

Eftersom människor ofta lever i ojämlika sammanhang är makt och över/underordning och deras konsekvenser ofta i fokus. Och eftersom ojämlikheter "komplieras" av att människors sociala kategoritillhörigheter är invävd i varandra på ofta oklara sätt, blir intersektionellt tänkande ofta nödvändigt. De här psykologiforskarna tvivlar på att alla upplevelser, handlingar och egenskaper går att kvantifiera på meningsfulla sätt och menar att valet av forskningsmetod ska bestämmas av kunskapsintresset. Tankestilen innehåller följaktligen inga regler om metodval.

En programförklaring för sådana psykologier kan vi avläsa i ett citat från den kanadensiska psykologihistorikern Kurt Danziger, känd förespråkare för kulturorienterade psykologier:

"Variationer i de sociala och miljömässiga betingelser som individer agerar under är inte separata företeelser som man kan addera efter att 'grundläggande' psykologiska likformigheter har fastställts; de är en inneboende aspekt av mänsklig aktivitet. Att ta sådana överväganden på allvar gör att man kommer att omdefiniera psykologins kärna och förändra paradigmet för psykologisk forskning" (2006, s. 272).

Kan genus- och kulturpsykologi bidra till att förena psykologiska och genusvetenskapliga ansatser? Det genus- och kulturpsykologiska kollektivet ingår ju i psykologidisciplinen samtidigt som de har "osäkrat" stora delar av den konventionella psykologiska tankestilen. Det låter lovande. Men innan vi börjar hurra ska vi påminna oss om att detta psykologiska tankekollektiv befinner sig en bra bit på sidan om psykologidisciplinens "mainstream" – oavsett hur mainstream definieras. Framtiden får utvisa om det genus- och kulturpsykologiska tankekollektivet uppfattas som tillräckligt "psykologiskt" för att få vara med och påverka andra delar av psykologidisciplinen.

► Eva Magnusson

Eva Magnusson är leg. psykolog, professor emerita i psykologi med genusvetenskaplig inriktning, Institutionen för psykologi, Umeå universitet.

Litteratur:

Arnett, Jeffrey (2008) The neglected 95%: Why American psychology needs to become less American. *American Psychologist*, Vol. 63, s. 602–614.

Arnett, Jeffrey (2009) The neglected 95%: a challenge to psychology's philosophy of science. *American Psychologist*, Vol. 64, s. 571–574.

Danziger, Kurt (2006) Comment on a Special Issue about indigenous psychology. *International Journal of Psychology*, Vol. 41, s. 269–275.

Fleck, Ludwik (1935, sv. översätt. 1997) *Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum. Inledning till läran om tankestil och tankekollektiv*. Stockholm: Brutus Östlings förlag.

Henrich, Joseph, Heine, Steven, and Norenzayan, Ara (2010) The weirdest people in the world? *Behavioral and Brain Sciences*, Vol. 33, s. 61–83.

Magnusson, Eva (2011) Women, men, and all the other categories: Psychologies for theorizing human diversity. *Nordic Psychology*, Vol. 63, s. 88–114.

Magnusson, Eva & Marecek, Jeanne (2010) *Genus och kultur i psykologi: teorier och tillämpningar*. Stockholm: Natur & Kultur.

Shields, Stephanie (2008) Gender: An intersectionality perspective. *Sex Roles*, Vol. 59, s. 301–311.

I varje nummer av tidningen får vi möjlighet att följa Psykologihistoriska sällskapet och deras aktiviteter. Lars Ahlin rapporterar.

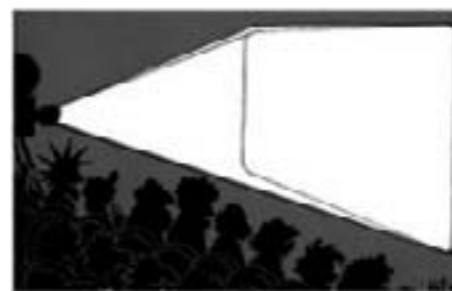
Aktuellt från Psykologihistoriska Sällskapet

Psykologihistoriska Sällskapet inbjöd i november till **höstmöte i Uppsala**.

Örjan Salling, tidigare förbundsrektor i Sveriges Psykologförbund, berättade under rubriken **"Profession och vetenskaplig disciplin – hand i hand"** om sina erfarenheter under 35 år. Om Psykologiska institutionen i Uppsala för länge sedan, om psykologyrkets utveckling och hur man rattar internationella vetenskapliga kongresser.

Filmen om Psykologins roll vid högertrafikomläggningen 1967 visades vid två tillfällen i Uppsala där trafikforskningen också har sin egen historia.

Psykologihistoriska Sällskapet syftar på att

- väcka och underhålla intresse för psykologins historia
- verka för svensk psykologihistorisk forskning
- främja insamling av litteratur, arkunder, föremål och personliga minnen från svensk psykologisk historia

Verksamhetens villkor

Sällskapets ekonomiska grund utgörs av årsavgifter från femtiotalet medlemmar samt ett antal organisationer. I övrigt bedrivs arbetet helt ideellt och **vi välkomnar fler medlemmar** med hänvisning till vår ständigt uppdaterade hemsida www.psykologihistoriska.se Där tar du del av våra olika arrangemang, anmäler dig som medlem och mycket annat.

► Lars Ahlin

SeniorPsykologen inbjuder yrkesföreningen Geropsykologerna att regelbundet informera om sin verksamhet. Ordföranden meddelar:

Från Geropsykologerna

Birgitta Ingridsson och **Anne Ingeborg Berg** kommer att föreläsa på Psykologidagarna 30-31 mars 2017 i Stockholm (se program på Psykologidagarna.se).

Seniorpsykologerna hälsas välkomna! Geropsykologernas förening kommer att ha sitt årsmöte i anslutning till Psykologidagarna.

► Birgitta Ingridsson

Psykologförbundet anordnade under många år Psykologidagarna. Sedan låg arrangemanget nere i flera år. Men nu är det dags igen med ett mycket aktuellt och engagerande tema

Psykologidagarna

Psykologidagarna vid **Stockholm Waterfront Congress Center** äger rum den 30-31 mars 2017 och har som tema: **Förändring** med Psykologförbundets ordförande Anders Wahlberg som inbjudare.

Följande citat är hämtat från inbjudan på hemsidan: Psykologidagarna.se och beskriver och motiverar valet av temat:

"Vi lever idag i ett samhälle där mycket förändras och i en allt snabbare takt. Med förändringen kommer mycket positivt, inte minst kunskapsutvecklingen gör att vi får allt bättre förutsättningar för ett gott samhälle och ett liv med god hälsa. Tyvärr finns det också baksidor och många utmaningar med förändringar. Aktuella utmaningar som miljö, integration, terrorism, stress, psykisk ohälsa är alla effekter eller påverkas av förändring.

Psykologin som vetenskap, likväl som psykologerna, är en kraft som starkt bidrar till den positiva förändringen men också till att minska de negativa effekterna. Det gäller allt från utvecklingen av organisationer, via pedagogiska insatser och till arbetet med individens hälsa. Psykologin kommer till nytta både i det förebyggande arbetet och att åtgärda när svårigheter har uppstått.

Obs! Heltidspensionärer erbjuds deltagande för halva konferensavgiften och reducerad avgift om anmälan görs före 15/1 2017, obs datum!

För anmälan och information gå in på Psykologidagarna.se

► Redaktören

Hagtorn om hösten

Skrivande psykologer

Anders Fagerlund ger oss
julkappstips på böcker
författade av psykologer

Julkappstips. Psykologer som skriver.

Boken är min favoritjulkapp. Det går alltid att hitta något som passar mottagarens intressen och behov. Och den bok du fick som barn blir kanske sparad och läst för andra. Många psykologer skriver annat än inom facket. Här följer några tips på böcker som går att köpa.

Kristina Sandberg påbörjade trilogin om Maj med "Att föda ett barn" 2010. "Sörja för de sina" kom 2012 och den tredje boken "Liv till varje pris" 2014.

Ur förlagstexten:

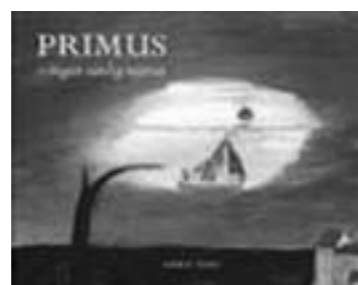
"I böckerna synliggörs en kvinnas levnadsöde som hemmafru i en borgerlig patriarkal miljö. För 'Liv till varje pris' fick Kristina Sandberg Augustpriset med motiveringen: 'Vissa livsresor förblir osynliga. Romanen Liv till varje pris är sista delen i en trilogi där varje del utgör ett eget helt. Med sitt epos om hemmafrun

Maj visar Kristina Sandberg att inom en Örnköldsviksvänings vägg kan rymmas en hel odysseé. Med distans och empati skildras ett skört och sårigt familjeliv i välfärdsstaten. Noggrant registreras matoset, tvättångorna, havsbrisens farliga salta. Vi står bredvid Maj i köket med livets stora frågor och vad kan hon hitta på åt dem till middag?"

Passande nog ger Kristina Sandberg nu tillsammans med Lotta Köhlhorn ut kokboken: "I köket hos Maj". En klockren uppföljare!

Gurli Utas har tidigare gett ut två riktigt bra novellsamlingar, "Fritt vatten" och "Sidanom", som båda går att låna, åtminstone i Umeå – har kollat. Hennes senaste bok heter "Primus – ingen vanlig naivist". En bok för den konstintresserade:

Så här skriver förlaget om boken: "30 år efter sin död är konstens geniale sörling Primus Mortimer Pettersson mer aktuell än någonsin. Nu har den nämligen kommit, boken om hans liv och konstnärskap: Primus – ingen vanlig naivist. Men inget ljus på mig, jag är bara Primus ombud, säger författaren Gurli Utas."

Fler böcker att rekommendera:

Per Naroskin, medialt känd, har skrivit romanen "Fuskaren som försvann" om psykoterapeuten Martin.

Annika Norlin, låtskrivare och artist, går psykologutbildningen i Umeå. Hon

har gett ut boken "Texter", med självbiografiska inslag.

Hédi Fried bygger sina böcker på fasansfulla upplevelser under förintelsen. Hon har bland annat skrivit "Skärvor av ett liv: vägen till och från Auschwitz".

Stefan Holmbergs självbiografiska böcker är läsvärda: "Lev och må, lille far" och "Den spikraka linjen".

Peter Ahlquists "Det egna fallet" går att köpa och låna som e-bok.

Av **Leif Strandberg** finns två kriminalromaner att köpa. Den bästa tycker jag är den spännande: "En annan dag .. ett

Söderhamnsdöden." Den börjar med att två pojkar hittar en död kvinna fastfrusen i isen när de en tidig morgon ger sig ut på en riskabel skridskotur på ån. I rekklamen för boken:

"Leif Strandberg är kanske mest känd för sina böcker om den ryske psykologen Vygotskij, men han skriver lika gärna om besynnerliga mord, historiska skeenden eller strövtåg med kajak. Leif arbetar sedan 1973 som psykolog, och bor i Söderhamn."

Jenny Jägerfeld tilldelades Augustpriset för Årets svenska ungdomsbok 2010 "Här ligger jag och blöder". Juryns motivering: "Med träffsäker galghumor förkroppsligas Majas koketta och samtidigt oförställda utanförskap. En av misstag amputerad tumme kastar ut läsaren på en irrfärd i sökandet efter identitet. Ett psykologiskt porträtt med särskild trovärdighet i uttrycket."

Jag har lyssnat till Sveriges Radios uppläsning av boken och rekommenderar den gärna för både äldre och yngre!

Jenny Jägerfelds senaste bok riktar sig till läsare 9-12 år och heter "Brorsan är kung!" och handlar om Måns som åker skateboard.

Lars Ardelius (1926-2012), som under några år var ordförande i Sveriges författarförbund, skrev åtskilliga romaner och novellsamlingar. Han tilldelades Litteraturfrämjandets Stora romanpriset 1973 för "Kronprinsarna". Inte alla vet att Ardelius var psykolog innan han blev författare på heltid.

Och så förstås nobelpristagaren **Tomas Tranströmer** (1931-2015), den internationellt mest berömda svenske psykologförfattaren. Hans "Samlade dikter och prosa 1954-2004" finns nu i pocket till en spottstyver. Ett poesiklipp!

En God Läsjul till alla!

Boknyheter i höst

Bokmässan

Bokmässan var som vanligt välbesökt, långa köer för att komma in på seminarier och föreläsningar och många flockades kring olika scener. Så var fallet kring Psykologiscenen där jag tog del av "Passé, om vår åldersnoja", ett arrangemang i regi av förlagen: Wahlström & Widstrand och Natur & Kultur. Patrik Hadenius från tidningen Modern Psykologi samtalade med journalisten och programledaren på SVT **Marianne Rundström** och stressforskaren och psykologen **Aleksander Perski**, båda aktuella med nyutkomna böcker i höst. Samtalet uppehöll sig kring hur regler och lagar i samhället kan förstärka fördomar och attityder. Varför är man passé inom offentliga arbetsplatser när man fyllt 67 år, då man kanske står på höjden av sin kompetens och med stor erfarenhet. Så är det i vårt land, men åldersgränsen är inte lika tvingande i flera andra länder. Vad sänder det för signaler till invånarna? Att man är oduglig som arbetskraft vid 67?

Aleksander Perski uppehöll sig vid vikten av att fortsätta leva som man alltid har gjort fram till 100-årsdagen. Båda författarna ville visa på rigiditeten i samhället och på hur regler och lagar som givetvis behövs för möjlighet och skydd för dem som inte orkar eller vill arbeta efter 65 år samtidigt tvingar dem som trivs och har kapacitet kvar att lämna sin arbetsplats. Ett öppet tänkande där åldern inte avgör utan individens önskan och förmåga skulle vara önskemålet.

Marianne Rundström: *Passé: de ofrivilliga pensionärerna*. Wahlström & Widstrand, 2016.

Aleksander Perski: *Frisk till 100: hälsan i behåll hela långa livet*. Natur & Kultur Akademiska, 2016.

Det finns många sätt att belysa åldrandeprocessen. Här är två helt annorlunda infallsvinklar

Doktorsavhandling

Den 25 november 2016 lade **Anna Siverskog** fram sin avhandling vid Linköpings universitet, Filosofiska fakulteten, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, NISAL – Nationella institutet för forskning om äldre och åldrande: *Queera livslopp: Att leva och åldras som lgbtq-person i en heteronormativ värld*.

"Avhandlingen tar utgångspunkt i

äldre lgbtq-personers livsberättelser för att undersöka erfarenheter och betydelser av att leva och åldras som lgbtq-person. Personerna som har medverkat i intervjustudien är födda mellan 1922 och 1950. De har levt och åldrats i en tid där könsidentiteter och sexualiteter som går på tvärs med heteronormativiteten har varit kriminaliserade, patologiserade och många gånger framställt som osynliga eller avvikande ... " (från författarens presentation)

Levnadskonst

En tankeväckande och uppmanande läsning är *Konsten att bli gammal* av den

tyske samtida filosofen *Wilhelm Schmid*, känd i Tyskland och övriga kontinenten för sina böcker om levnadskonst. Boken som i år är översatt till svenska vänder på många begrepp. Författaren frågar sig först varför man talar om att bli «äldre» och inte om att bli «gammal» ... "är inte äldre komparativ av gammal? Vill människor således hellre vara äldre än gamla? ... att vara «gammal» räcker gott och väl för min del. Hur som helst kommer frågan om hur man ska umgås med sitt åldrande snart att bara vara ett avlägset minne av den ålderdom som forskare i hela världen arbetar hårt för att den ska försvinna. Jag skulle vara en av de sista som ännu fick uppleva att bli äldre; redo att ta det som det kom och använda alla mina krafter för att leva i *jämnmot*: helt enkelt acceptera åldrandet, inte opponera mig, varken skönmåla eller svartmåla det ... En nykter syn på tingen är väl ändå det största privilegiet med att bli äldre!"

En bok till *jämnmotets* lov.

Wilhelm Schmid. *Konsten att bli gammal*. LIND&CO, 2016.

(*Gelassenheit – Was wir gewinnen, wenn wir älter werden*. Insel Verlag, Berlin, 2014.

► **Birgitta Rydén**

Kan man födas två gånger?

Sture Nyman som ägnat sitt liv åt hälsofrågor – i yngre dagar var han ”nurse tutor” i Etiopien och Eritrea i Sidas regi och sedan under många år vårdlärare och psykoterapeut – tar oss med på en svår och annorlunda resa. Från att vara drabbad av en dödlig sjukdom fick han möjlighet till ett nytt liv genom transplantation. Läs hans medryckande berättelse

- ”Ja! Jag planerar att fira två födelsedagar, en i april när jag föddes och en i februari när jag fick ett nytt liv genom dubbelsidig lungtransplantation”. Detta efter att ha haft sjukdomen idiopatisk lungfibros i många år. Jag har aldrig rökt men varit utsatt för passiv rökning.

Under december 2015 och januari 2016 var jag mycket sjuk och inskriven hos ASIH (avancerad sjukvård i hemmet). Läkare och sjuksköterskor kom hem till mig där jag låg med syrgas. Jag fick en sjukhus-säng och mitt vardagsrum såg ut som en sjuksal med syrgastuber och diverse apparater. Jag värdjade till läkare om att få en remiss till lungtransplantation. Visste att annars kommer jag att kvävas till döds. Hade svåra hostattacker där jag nästan kiknade. Bindväv växer och förvandlar lungorna till en ”järnlunga” utan elasticitet. Skrev klart «Vita Arkivet» där jag bl.a. redogjorde för hur jag ville ha min begravning. Gick igenom det jag skrivit med en präst i församlingen som lovade förrätta begravningen ifall hon kunde.

Min plan B var att resa till Schweiz och s.a.s. få hjälp med ”övergången”. Berättade för min dotter att döds klinik i Schweiz känns som en utväg om jag inte kommer ifråga för en lungtransplantation. Dock fick jag kallelse till Göteborg och blev godkänd och ”listad” den 21/1-16. Detta efter att under en vecka ha gått igenom undersökningar, prover och intervju med kurator. T.o.m. varje tand skulle röntgas. Det fanns inga tecken på infektion eller inflammation och alla undersökta organ var helt utan anmärkning.

Transplantationen blir verklighet

Efter en månads väntan, med packad väska i beredskap, ringer telefonen klockan 18 en kväll:

- ”hej det är från Göteborg. Då kanske du förstår vad det handlar om!?”

Jag får veta att man har en donator med lungor som har min storlek, blodgrupp och vävnadstyp:

- ”vi har skickat ambulans med blåljus och på Bromma flygplats är pilot och flygplan redo att ta dig till Sahlgrenska sjukhusets transplantationsavdelning. Om du

ska ha någon anhörig med så skynda på!”

Jag ringde min dotter som slängde sig i en taxi och vi åkte tillsammans i ambulansen till Bromma flygplats. Där klev vi ombord på det väntande 7-sitsiga lilla planet. Jag hade syrgasen kopplad hela tiden. Vi hade viktiga, djupa samtal blandat med många skratt ombord. Vid Landvetters flygplats väntade en bil som körde i ilfart genom Göteborg.

Efter dusch och pre-operativ tvätt kördes jag i säng upp till operationsavdelningen. Det var svårt att säga hej och krama dottern. Jag hade informerats om statistiken att en av tio över 65 år dör på operationsbordet.

När jag vaknar på uppvakningsavdelningen möts jag av dottern som står vid förändan. Hon bär munskydd och olikfärgade ballonger pryder säng och bord. Det visar sig att personalen firar öppnandet av en splitterny avdelning. Jag är deras första patient och man firar stort med tårter och ballonger. Det är en supermodern avdelning där personalen hissar ner det som behövs från taket. Golvet är fritt och roterande armar likt robotar snurrar runt med bord och datorer. Jag möts av gratulationer till mina två lungor. Man hade först tänkt sig en lunga p.g.a. den stora efterfrågan. Men just nu fanns ingen annan som passade för lungstorlek, blodgrupp och vävnadstyp. Tur för mig! Det känns som att jag vunnit högsta pris. Jag får suverän smärtlindring och blir på ett strålände humör av alla mediciner, inte minst cortison. Minns att jag erbjöd mig ”att komma och arbeta här senare!” Jag har en grundutbildning som leg sjuksköterska med specialitet medicinsk och kirurgisk omvårdnad och vårdlärare.

Därefter flyttas jag till en vårdavdelning och får sjukgymnastik och mycket professionellt omhändertagande. Före operationen hade jag intervjuat två personer som fått lungtransplantation för några år sedan. De berättade att på vårdavdelningen den fjärde eller femte dagen grät de hejdlöst utan att riktigt förstå varför. Mycket riktigt; jag storgrät den femte dagen. Tårarna bara rann. Jag bad sjuksköterskan kontakta sjukhusprästen.

Denne kom och undrade vad jag behövde:

- ”jag är så oerhört glad, lycklig och tacksam. Men jag behöver hjälp att hitta en riktning för all tacksamhet. Jag kan ju inte tacka donatorn för jag vet inte vem det är. Kan man tacka Gud? Då gör prästen en samlade gest och säger:

- ”jag tar med all din glädje, tacksamhet och lycka ner till kapellet och sätter mig där. Själens hinner inte med kroppens förvandling”.

Förståelse och bekräftelse

Detta givande möte bär jag med mig resten av livet. Tack goa pastorn som även hjälpte mig komma över ensamhetskänslorna som blev påtagliga, särskilt nattetid när jag låg ensam på ett enkelrum i en för mig främmande stad, Göteborg. Prästen var väl i 45-års åldern iklädd kavaj, jeans och prästkrage. Minns särskilt hur han sätter sig på en stol nära mig och kommer i ögonhöjd. Jag noterar att ifall jag sträcker ut handen så är han beredd att ta emot den. Han ser mig varmt i ögonen och undrar än en gång ifall jag önskar något mer innan han går. Hans närvaro och bekräftelse ger min gråt en annan dimension. Jag gråter som ett barn inför en far. Det gör både ont och gott att få förbehållslös kärlek, förståelse och bekräftelse.

I augusti var jag på halvårskontroll på transplanstationsavdelningen, Sahlgrenska sjukhuset. Tyvärr har högra överloben ”lagt av”. Men jag får vara nöjd med att fyra andra lunglobar fungerar. I dag den 26/10 kan jag konstatera att förloppet i stort gått bra. Dock en blödning första veckan som krävde reoperation. Två lunginflammationer har krävt antibiotikabehandling och två tandlagningar krävde att jag en timme innan tog antibiotika som profylax. Det måste alla som lungtransplanteras ta eftersom immunförsvaret saknas. Immunsuppression tas livet ut så lungorna inte stöts bort.

När jag skall åka hem och väntar på hissen kommer en man fram och säger: ”hej Sture hur har du det?” Det är prästen! Visst

Sture Nyman

kan man kalla detta ett äkta genuint möte. Omvårdnadsprofessor Jean Watson skulle säga att det var ett exempel på en ”*cara-tive factor*” som ingår i och påskyndar läkningen.

Lyckan över att kunna andas utan syrgas överskuggar besvär och komplikationer. Jag fick veta att jag är den äldste patienten man haft i Göteborg. I Norge är åldersgränsen 60 år. I Sverige finns ingen officiell åldersgräns. Lyckan över att kunna leka med barnbarnen är enorm. Att dessutom i liten skala kunna arbeta blir som grädde på moset. Mitt arbete som psykolog/psykoterapeut känns oerhört meningsfullt och stimulerande. Vilken tur att jag inte hann resa till Schweiz!

För mitt inre kan jag nu höra Arja Sainonmaa sjunga:

- «jag vill tacka livet som gett mig så mycket ...»

► Sture Nyman

Sture Nyman är f.d. universitetslärare (Lärarhögskolan, vårdlärarlinjen i Stockholm) i omvårdnad/vårdpedagogik och psykologi samt privatpraktiserande psykolog/psykoterapeut. I dagarna ges hans bok ut: *Att födas två gånger? Rapport från en dödsjuk persons väg genom vårdapparaten till transplantation.*

Brottslighet på (a)sociala medier och individens sårbarhet.

Hans Åberg rapporterar från forensiska psykologers studiedagar i Stockholm, 20-21 oktober 2016.

Först lite inramning. SFPF – Sveriges Forensiska Psykologers Förening är en av Psykologförbundets yngre och mindre yrkesföreningar. Den bildades för knappt 15 år sedan då man hade insett att det fanns gemensamma intressen för psykologer som arbetade med rättspsykologiska frågeställningar, eller forensisk psykologi, som det mer och mer har kommit att heta. Den forensiska uppgiften är att *integrera det psykologiska kunskapsområdet i den juridiska och kriminalpolitiska kontexten*. Det gäller bl.a. utredning och behandling för personer som är misstänkta eller dömda för brott. Den psykologiska insatsen kan göras av olika parter i rättssystemet och inom hälso- och sjukvården. (Det råkar t.o.m.

vara så att jag själv var med när föreningen höll sina första studiedagar 2003, eftersom jag då arbetade både inom slutenvårdsmvård och hade börjat insatserna för våldsbenaagna män.)
Numera rekryterar SFPF sina medlemmar inom fyra ganska avgränsade områden: RMV – Rättsmedicinalverket; KV – Kriminalvården, på anstalter och häkten eller inom frivården; RPV – rättspsykiatrisk slutenvård eller öppenvård; SiS – Statens institutionsstyrelse. Därtill kommer enstaka psykologer som arbetar med forensiska frågor inom den vanliga psykiatrin eller i privat verksamhet (t.ex. Mansmottagningen mot våld).

Genom att föreningen har ett förhållandevis begränsat rekryteringsområde, blir den känslig t.ex. för om arbetsgivarna inom ett visst område under en period inte prioriterar gemensamma studiedagar och avstår från att anslå tid och pengar för psykologerna att möta kolleger inom närbesläktade arbetsfält. Detta kan försvåra för SFPF att erbjuda högkvalitativa studiedagar med spännande gäster. Dessa återkommande problem har man mestadels övervunnit!

Nu t.ex. hade man bjudit in inte mindre än fyra sakkunniga personer med stora insikter i ämnen som gemene man gärna har egna åsikter om och upplever av. Det var först en polis, **Per-Åke Wecksell**, med mångårig erfarenhet av att nationellt och internationellt *identificera sexualbrottsförövare över internet*. Nätet lockar med förlödande anonymitet, men polisen, med intrikat kunskap och sitt internationella nätverk, har identifierat många förövare och stoppat utnyttjandet av inte minst många barn och unga flickor. Det är förvånande att sexualbrott på nätet fortsätter att vara så frekvent, när risken för upptäckt ändå är så uppenbar.

Kari Dahlstrand, jurist och universitetslektor i Lund, hade disputerat på *nätkränkningar ur ett rättssociologiskt normperspektiv*. Vi fick lära oss att förtal och förolämpningar, lite oväntat, är väldigt jämställda brott. Det finns många både män och kvinnor bland såväl utövarna som de utsatta. Vi fick också prova frågor om vad som ska betraktas som ”allmänt, normalt, accepterat” eller om en åtalad eller misstänkt har trätt över gränsen, juridiskt eller moraliskt.

Under dag två var först *stalkning* i fokus. **Fredrik Hedén**, överläkare vid Rättspsykiatriska avdelningen inom RMV (Rättsmedicinalverket) redogjorde inledningsvis för skilda former av stalkning och dess prevalens samt hur lagstiftningen har försökt hinna med. År 2009 kom kriminaliseringen, under benämningen olaga förföljelse. Vi lärde oss att stalkning inte är en diagnos utan ett beteende och att det inte finns någon allmänt accepterad definition. Det som ändå specificerar stalkning ska vara ett repetitivt beteende och att det orsakar obehag för den utsatta. Kontakten med den utsatta kan ske både på distans och direkt, och gärningspersonen kan vara både känd och okänd. En uppenbar fråga är varför stalkaren inte upphör med sitt beteende, men forskningen ägnar sig numera i stället åt att se på de förstärkande och upprätthållande faktorerna. Där ser man att gärningspersonen fokuserar på sina egna behov, kognitiva föreställningar (om att den utsatta personen ändå älskar en eller liknande), rena vanföreställningar och att stalkaren har en känsla av berättigande. Även möjligheten – eller omöjligheten – till behandling belystes.

Den sista föreläsaren var **Pekka Santtila**, professor i tillämpad psykologi vid Åbo Akademi, även docent i rätts- och brottsutredningspsykologi vid Åbo universitet. Hans ämne var *sexualbrott, förövare och groomingbeteende över internet*. Vi fick lära oss ett begrepp (finlandssvenskt eller internationellt?): *solicitering*, vilket innebär sexuella närmanden på nätet. Föreläsaren presenterade egen och andras forskning om attityder och beteenden kring sexuella episoder på nätet. Anmärkningsvärt är att så många försökspersoner, både vuxna och barn, helt enkelt gör vad de blir tillsagda (om vi nu skulle förundra oss över att t.ex. kunna lockas till sexuella handlingar framför en kamera). En annan utveckling går märkligt nog i oväntad riktning, nämligen att prevalensen av sexuellt utnyttjande av barn i verkligheten minskar. Riskfaktorer för övergrepp är tämligen väl kända, beträffande ålder, kön, relation mellan förövare och utsatt etc. Fem universitet i Tyskland erbjuder behandling för dem som söker hjälp för sin sexuella dragnin till barn. (Hur många universitet i Sverige gör det?)

Studiedagarna avslutades med ett bidrag av **Ann-Christine Cederquist** som är verksamhetschef för elevhälsan i Helsingborg och sitter i Psykologförbundets etikeråd. Under rubriken *Etik är att välja* introducerade hon de etiska frågeställningar som Etikrådet har fått lov att ta ställning till. Oftast har det handlat om hur psykologer skött sig i sin yrkesprofession. Eller misskött sig. Vi forensiska psykologer fick med oss eftertanke till etisk reflexion och etiska val.

Tack för dagarna!

► **Hans Åberg**

Hans Åberg är leg psykolog och leg psykoterapeut och var tidigare verksamhetsansvarig vid Mansmottagningen mot våld i Uppsala

Anders Fagerlund bloggar

Den här gången erbjuder Mittuppslaget fem smakprov ur en blogg. Anders Fagerlund bloggar regelbundet och förmedlar tankar och erfarenheter som psykolog i relation till det samhälle vi lever i.

Dolt i Norrland

Ovan molnen ett dån. Flygplanen. De som ska skydda oss mot – vad? De som kommer till vår undsättning. Mot vad?

De som fortfarande är tillstädes i Iraks och Jemens öknar, som får människor att spana mot skyarna. I bröllopsföljen eller i begravningskorteget. Ljudet som lyfter kamelens blick. Älgen i den Norrbottniska myren.

Detta buller som så när överröstar Storforsen.

Smart döljer sej militären i terrängen. I den lilla byn syns han inte. Han vet att smälta in. Men han finns inne i det övergivna hyreshuset i Vidsel, i det övergivna hotellet. Sittande tillsynes likgiltig och avtrubbad utanför på en bänk. I alkoholbehandling. I vintertestskrud. Kan artbestämmas men aldrig någonsin fast-

naglas i skuld. Alltid god. Alltid på väg hem till familjen i Chattanooga, eller i Zürich. Ett glas whisky på kvällen, sedan simulera bombfällning i "något jävla träsk".

Åbyälven fortsätter att tömma sjön Kikkejaure med ett sugande ljud, obekymrad om annat än att transportera regn och snösmältning mot kusten. Ovetande och totalt obrydd om att någon vill slåss för dess överlevnad. Om en man stupar vid strandkanten ska älven beredvilligt skölja honom ut i havet. Honom och tusen andra. Liksom den alltid har gjort – i Stalingrad, Solferino och Bagdad.

I bergen dröjer snödrivan kvar. Tjäderhonan vilar vid vägkanten, smälter in i buskaget. Ser på oss med ett vidöppet öga. Vi siktar på henne, men låter henne leva. Och hon kommer alltid att leva. Nu talar hon till oss. Vi förstår inte.

Människan och tekniken

Såg i någon avisa att en person färdats i bil på järnvägsbron i Sveg. GPS hade gett väganvisningen och föraren ifrågasatte inte det satellitstyrda orienteringshjälpmedlet. En av flera anekdoter om hur människor förlitar sej på yttre hjälpmedel mer än sitt eget omdöme.

Händelsen med bilen på spåret skulle kunna ses som bara ett av många exempel på hur vi då och då betar oss dumt och utan eftertanke. Men vi behöver beakta på vilket sätt människans sätt att känna, tänka och handla förändras under inflytande av tekniska hjälpmedel, framförallt vad beträffar risken att omdöme och ansvarskänsla påverkas. Det kan också handla om demokrati.

Marshall McLuhans idéer lanserades på 1960-talet, men är fortfarande aktuella enligt författaren Nichola Carr. McLuhans huvudpoäng, enligt Carr, är att den magi som media utövar – även dess negativa inverkan – uppstår genom påverkan på människans hela nervsystem. (1)

I Sveriges Radios Vetandets värld 2012-04-27 intervjuades utbildningsvetaren Aadu Ott och Mathias Klang, informatiker. Mathias Klang säger: "Man kan se internet som en yttre del av vår hjärna – ett hjärnans externa minne". (2) Han jämför vår benägenhet att ta in data från internet med ett sug efter söt och fet mat. Våra kroppar är programmerade att söka och laga socker och fett, vilket leder till hälsoproblem. På liknande sätt har människan ett genetiskt styrt behov och intresse av social information. Även i det fallet förser sej människan glupskt av lättillgängligt material – data – och får svårighet att hantera överflödet. Några kontrollmekanismer har evolutionen ännu inte hunnit förse oss med.

Pseudodebilitet

Som psykolog möter jag någon gång människor med så kallad pseudodebilitet. Funktionshindret kan ses som delvis förvärvat. Personens verkliga kapacitet är dold – ett tillstånd med många möjliga orsaker. En av dessa orsaker kan vara så kallad *osjälvständig personlighetsstörning* (DSM – IV) som bland annat kan ta sej uttryckt i att personen: "har behov av att andra ansvarar för de flesta viktiga områden av hans eller hennes tillvaro", samt "känner sej obekvämt eller hjälplös på egen hand på grund av överdriven rädsla för att inte kunna ta vara på sej själv". (3)

Mera vardagligt uttryckt handlar diagnosen om att överlåta sin tankeförmåga. Den andre får vara den som "vet". En vana som leder till att personen framstår som debil – eller "pseudodebil". Ovanan att delegera intellektet kan också beröra handlandet. Viktiga beslut överläts till den andre. Förmågan att ta ansvar kan bli lidande.

Men, som framgår av det inledande exemplet med bilisten på järnvägsspåret, behöver vi inte gå till psykiatrin för att hitta tillfällena när vi låter andra människor – eller teknologiska hjälpmedel – ta över tanke och omdöme.

Vad är riskerna för samhället?

Vi vet att det ställs stora krav på att kunna överblicka och ta ställning till dagens enorma datamängder. Det behövs värdering och ställningstagande till relevans och tillförlitlighet. Demokratien behöver människor som har en "inre kompass" – en förmåga att hitta rätt – även på svåra vägar.

Jag tror inte att människor i allmänhet håller på att tappa omdömet. De allra flesta kan hantera hjälpmedel med insikt om deras begränsning. Men alltför stor tillit till allt vad nätet tillhandahåller kan i förlängningen leda till osjälvständig passivitet. Navigeringshjälpmedlet GPS är ett konkret exempel som även kan stå som symbol för andra och kanske större svårigheter. När det gäller att hitta rätt i ett landskap som kräver etik och moral, kanske även politiska värderingar, blir exemplen på felorientering inte alltid smålustiga felkörningar. Risken är uppenbar att vi aningslöst och okritiskt lockas ut i odemokratisk terräng.

Under de senaste tvåhundra åren har tekniken skapat enorm utvidgning utöver vart vi kan färdas fysiskt och mentalt. Fårhågorna i bilens barndom ledde till absurda lagar som att man i England och vissa stater i USA krävde att någon gick framför med varningsflagga. Oro för det okända ska inte överdrivas. Med god kunskap om tekniken kan dess gränser utstakas. Körkortet är bara ett exempel på hur vi avkrävs kunskap och omdöme. På liknande sätt måste vi ta på allvar konsekvensen av IT-teknik och beakta dess inverkan på det mänskliga psyket.

Så hur gick det för föraren av bilen som körde på järnvägen? Jo, tåget kom – och hann stanna.

Källor:

1. Carr, Nicholas (2010). *The Shallows. What the Internet is Doing to Our Brains*. New York. London: W.W. Norton & Company.
2. Klang, Mathias (2012). Direktsänt *Vetandets värld* om hjärnan, 27 april. Göteborg: Sveriges Radio.
3. American Psychiatric Association (1994, Svensk översättning 1998). *MINI-D IV Diagnostiska kriterier enligt DSM-IV*. Danderyd: Pilgrim Press.

Stäng av

För en tid sedan hamnade jag på bio bredvid en biffig man som talade i mobiltelefon under filmen. När jag bad honom stänga av var vi nära att råka i slagsmål. Jag minns mer av den konfrontationen än av filmen.

Så vad har egentligen folk för inställning till detta med mobilen i offentliga sammanhang? Vad är okej och inte okej? *Monitor on Psychology* citerar siffror från en attitydundersökning som gjorts av Pew Research Center. Där framgår att åtta av tio mobilanvändare i USA anser att mobiltelefonen ofta är störande i sociala sammanhang. 89 procent hade använt mobilen under det senaste evenemanget de bevistade. Men bara 26 procent av dessa angav att orsaken var att de ville hålla sig utanför det som pågick eller att de var uttråkade. Betydligt fler – 46 procent – hade delat bilder eller video eller sökt ytterligare information – 38 procent. 77 procent ansåg att det är okej att använda mobilen medan de går på gatan. Även en hög andel av de svarande kunde acceptera att mobilen användes på allmänna färdmedel, eller under köande – 75 respektive 74 procent.

Däremot på restaurang var det mindre okej – bara 38 procent (ändå ganska många) tyckte så. Ännu färre, 12 procent, kunde tänka sig att surfa eller tala i mobiltelefon vid en familjemiddag. Och på bio då? *Bara 4 procent okej*. Jag hade tydligen otur som stötte på en representant för denna minoritet. Vore spännande se om svenska mobilanvändare ser annorlunda på saken.

Kroppbyggnaden och jag satt tigande och såg filmen bredvid varandra. Jag vet inte om han hade stängt av.

Varför?

I radions *Godmorgon, världen* pläderar Nina Björk för att vi ska fråga oss: "Varför?"

Varför röstar människor på ett rasistiskt parti? Varför utför människor terror-dåd? För en psykolog, som arbetat med att försöka förstå för att hjälpa, kan det tyckas självklart att reda ut orsaker. Underliggande motiv och bevekelsegrunder kan vara centrala för att vägleda till förändring. Så varför skulle just frågan *varför* vara kontroversiell?

Nina Björk pekar på svaret: för många innebär önskan att förstå något, kanske ett ont handlande, också att ursäktas.

Åsne Seierstads bok *En av oss* handlar om terrorhandlingarna i Oslo och på Utöya i juli 2011. I min recension i *Psykologtidningen* tar jag upp och ger exempel på en vanlig reaktion på ondska – att vända sej bort i avsky. Jag citerar kolumnisten Sanna Rayman som uttrycker vad många känner: "Jag vet

inte ens om jag vill känna förståelse för något sådant". Hon använder då "förståelse" i dess rent känslomässiga innebörd: Att komma nära någons bevekelsegrunder kan kännas som ett hot att förövaren ses som mänsklig och möjlig att förlåta.

Nina Björk anser att allt, även det vi inte tycker om, eller till och med det mest onda, bör ses och analyseras. Det behöver inte vara ett neutralt förhållningssätt. Seierstads bok är ett bra exempel, den tillför kunskap, liksom mycket annat som har skrivits i ämnet.

Men vi måste också inse att alla människor inte kommer att vare sej vilja eller orka. Den som vill beskriva och förstå måste vara beredd på starka reaktioner. Vissa vill veta, medan andra reagerar med avsky och bortvändhet – även inför frågan: *Varför?*

Till sist: en dröm

Jag drömde häromnatten att någon från förr jagade mig med blåslampa. Det gick inte att avgöra vem det var. En klient för länge sedan? En psykologilärare? Det kändes som diffus anklagelse för gammaldags misslyckad behandling, eller kanske ovetenskaplighet? Oklart vad.

Nu är det sex år sen jag gjorde mina sista insatser som psykolog och psykoterapeut. Jag valde att "tvärsluta", med ett norrländskt uttryck. Andra intressen fick ta över. Ändå tar jag del av debatten i mitt tidigare yrke, kastar mig in ibland, särskilt när mitt och generationskamraters arbete blir direkt eller indirekt ifrågasatt. Och visst, det får vi vara beredda på. Med evidensparadigmet skapades nya instrument för att ifrågasätta, nagelfara, kritiskt granska, ibland utdöma och rensa ut det som inte håller måttet.

Men även evidens har starkt ifrågasatts. I ivern att förankra psykologiskt och psykoterapeutiskt arbete på vetenskaplig grund finns risk att barnet åker ut med badvattnet. Beprövade metoder och arbetssätt utrensas på grund av "bristande evidens". Bättre än att snabbt döma ut vore att se till att det finns resurser för seriösa metodutvärderingar.

Ett enda exempel. Egenterapi inom psykologprogrammet utdöms på vissa håll. Min magkänsla är att stå emot, ta rollen som den grinige gamle farbrorn som står för kontinuiteten. Jag vill tala om att vi är stolta för vår verksamhet och att de insikter och kunskaper i form av känslöstöd och självkänedom som de unga studerande klienterna fått är giltiga och värda att ta med sig in i framtiden. Det är vi skyldiga att stå upp för. De metoder vi arbetat med är inte tidlösa men innehåller ändå mycket av gamla sanningar.

Hur gick det då i min dröm? Jag räddades av något helt otippat. Kurt Bronner, en gammal psykologhjälte dök upp och förklarade att han minsann höll på med gestaltterapi redan på trettioalet. Nytt vin i gamla läglar sa han. Hur logiken i detta hänger ihop förstår jag inte, men personen som jagade mig låt sig nöja med en tolkning och en kopp kaffe.

► Anders Fagerlund

Anders Fagerlund är leg. psykolog, leg. psykoterapeut, verksam i Umeå. Han publicerar texter på www.demokratinspsykologi.se och <http://blogg.vk.se/cykologi/> Han har medverkat med reportage i Miljömagasinet samt debattartiklar i bl.a. Västerbottens-Kuriren och Psykologtidningen. Novellsamlingen **Hjalmar Söderberg hade också dålig fantasi** är nyss färdig och kommer ut nästa år.

● Norra regionen

Krusenbergs herrgård

Sensommarvandring

Den 14 september gjorde 11 Seniorpsykologer en sensommarvandring i soligt och varmt väder. Vi samlades hos Hans Åberg, där vi bjöds på kaffe och plommonkaka. Därefter färdades vi i bilar till *Krusenbergs Herrgård* vid Mälaren. En mycket professionell guidning följde. Vi fick höra om slottets anor från 1600-talet med den nuvarande träbyggnaden från omkring 1800. Invändigt är huset

Från herrgården började sedan vandringen mot Alsike Kloster. Vi gick på stigar i härlig natur. Framme vid klostret åt vi vår medhavda lunch-matsäck invid kyrkogårdsmuren och fick sedan möta en av klostrets nunnor, syster Rose från Kenya. Hon berättade om klostrets mångåriga verksamhet att ge härbärge åt flyktingar. Just nu bodde här förstas huvudsakligen familjer från Syrien och Afghanistan.

Norras höstutflykt

varsamt renoverat och används numera som konferensanläggning med viss restaurangverksamhet.

En kuriositet är att tavlan "Karl XII: s likfärd" målats på Krusenbergs. Konstnären Gustaf Cederströms släkt ägde herrgården från mitten av 1800-talet. Cederström färdigställde tavlan på 1880-talet och använde många i sin närhet som modeller som går att känna igen på målningen. Officeren som stolt leder tåget med dragen värja är ett självporträtt. Tavlan hänger bl.a. på Nationalmuseum och en förminskad fotoreproduktion i herrgårdens stora salong.

Syster Rose

Den lilla vackra Alsike kyrka ligger alldeles intill klostret och den besökte vi också. De äldsta delarna av kyrkan är från 1200-talet. Efter kyrkobesöket vandrade vi tillbaka till bilarna vid Krusenbergs för hemfärd till Uppsala.

En härlig och mycket innehållsrik utflykt!

► Karin Sörbom

KBT i Utveckling

Studiebesök hos leg psykolog, leg psykoterapeut, handledare, utbildare och forskare Anita Olsson på hennes och hennes kollegors mottagning: KBT i Utveckling på Övre Slottsgatan 16A, Uppsala, den 5 oktober 2016.

Vi var en grupp seniorpsykologer som togs emot i trevliga ombonade lokaler och samlades i mottagningens grupprum med utgång till en grönskande innergård. Vår kontaktansvarige Hans Åberg välkomnade och inledde med att beskriva och ge en tillbakablick och berätta utifrån egna erfarenheter om ett fyrtioårigt förhållande mellan psykodynamisk terapi och beteendeterapeutisk – kognitiv psykoterapi.

Då Anita varit drivande i KBT:s utveckling hade vi valt att göra ett studiebesök för att få en beskrivning av kognitiv terapi och var utvecklingen står idag. Anita introducerade oss i KBT och beskrev att den utgår mycket från personens egen nu-situation och innebär ofta korta samtalsserier och hemuppgifter. Hon ritade upp olika yttre faktorer som påverkar individen t. ex. arbete, intressen, relationer, motion, kost m.m. Klienten väljer själv vad som är viktigast att förändra. Klienterna själva är ofta aktiva och ritar och beskriver. Hemuppgifter ges och dessa användes i terapin även om de ej är utförda, då tar man reda på vad detta beror på.

Nyare metoder har tillkommit såsom yoga och mindfulness, där man får lära sig och träna i att vara närvarande i nuet, observera känslor, tankar och reaktioner i en situation samt beskriva det som man uppmärksammar. Att inte döma är en annan hörnsten i mindfulness som är bra för känslokontrollen. Att delta och beskriva gör att man inte fastnar i negativa tankar. Man får också prova på hur man själv kan påverka tankar och känslor. Mindfulness används även i gruppsammanhang. Hon berättade också kort om avgränsningen mellan primärvården/psykiatri och var den står idag.

Efter paus och mycket gott fika berättade var och en om sin arbetshistoria och reflektion och vi hade en gemensam diskussion. Anita gjorde en reflektion över sitt yrkesliv och det var hennes intresse för forskning som ledde henne in på att studera till psykolog. Hon har under sitt yrkesliv arbetat inom många områden

inom psykologin och fortsatt att utvecklas och ägna sig åt andras utveckling. Hon arbetar idag två dagar i veckan på mottagningen och som handledare och utbildare. Dialektisk beteendeterapi var tidigare ett huvudområde. Under många år har hon arbetat mycket med depressionsbehandling och behandling av olika former av ångestsjukdomar och har även arbetat med handledning och utbildning.

Det var mycket intressant att ta del av gruppens samlade gedigna erfarenhet och Anitas breda psykologiska utbildning, erfarenhet och engagemang och vi konstaterade att timmarna gick fort och stämningen var god.

Hans avslutade med att tacka för att vi fick komma på studiebesöket.

► Elsa Grahn

Teaterbesök

Liksom förra hösten gjorde vi ett besök på Reginateatern i Uppsala, den 20 november. En gång är ingen gång men två gånger innebär en knoppande tradition! Vi såg och hörde en föreställning med en ordkonstnär (Jacke Sjödin), en magiker (Johan Ståhl) och en sångerska/pianist (Sanna Hodell) och med aktörer från publiken som extra krydda. *Gula Grodan!*

Namnet alluderar på Hasseätages revy *Gula Hund* på 70-talet och var lite av samma andas barn. Jacke Sjödin som var det organiserande sammanhanget påminner faktiskt i engagemang och framtoning om Tage Danielsson. Efteråt bänkade vi oss, 14 stimulerade seniorer, på *puben Nubben* som är världsberöm i Uppsala för sina läckra smörrebröd, och fortsatte diskutera högt och lågt från fest och vardag samt nutid och forntid. Verkligen kul!

► Margareta Sanner

● Södra regionen

Sarah Bernard Affisch

Höstutflykt

Södras höstutflykt bar till skånska Skarhult Slott och en rekordstor grupp Seniorpsykologer tog under eminent guidning del av den mycket intresseväckande och upplysande

utställningen: **Älskare och älskarinnor – njutning och åtrå i 500 år**
Från utställarens text saxas:

Södras höstutflykt

Skarhult fortsätter att berätta kvinnornas historia - nu med lusten i fokus. Vi vet mycket om kungarnas mätresser och presidenternas älskarinnor, men hur var det egentligen med kvinnornas amorösa äventyr? Var de moraliska dygdemönster eller skötte de bara sina affärer snyggt?

En smyg

Hemliga älskare och älskarinnor på slottet

Kvinnan har alltid haft lika stark lust som mannen. Fram till upptäckten av ägget på 1700 talet, trodde man till och med att kvinnans orgasm var en förutsättning för att hon skulle kunna bli med barn. Kvinnans drift har alltid provocerat. Kyrka, stat och rådande samhällsnormer har under århundradena försökt kontrollera "fresterskorna". På 1600 talet är otrohet belagt med dödsstraff. Skröner säger att krigare sätter kyskhetsbälten på sina fruar så att de inte ska kunna njuta på annat håll medan mannen är i fält. Som reaktion på detta kommer 1700 talet: slotten fylls med maskeradbal och sexorgier. Pendeln svänger igen och på 1800-talet slängs kåta kvinnor på dårhus och kallas hysteriska. Plötsligt har kvinnor blivit asexuella och ska ligga stilla i sängen.

Njutning och åtrå idag

På 1900 talet kommer så p-pillret. BH:n slängs, men kvinnor behöver på 1970-talet fortfarande åka till Polen och genomföra olagliga aborter och försäljning av kondomer är olagligt. Idag till-

låts kvinnor älska män och kvinnor, leva i celibat, ha älskare eller älskarinnor, leva i polyamorösa eller öppna förhållanden, vara sambos, sárbos eller gifta. De kan ha one-night-stands, tantralsex, de kan gilla lack, läder, rep och sexleksaker. Allt fler uttryck för sexualitet bejakas. Kommer nu pendeln att svänga igen?

Ur ett historiskt perspektiv är det inte länge sedan kvinnor fick smussa med sin kärlek och sin lust. Det är inte länge sedan kvinnor fick 8 barn när de egentligen bara vill ha två. Samhällen omskapas, men människornas kärlekslängtan förblir sig lik. Därför går historien igen. Skarhult klär av såväl kejsare som pigor på denna oprydda utställning för nyfikna.

► Lars Ahlin

Familjgruppsarbete, medlararbete och dyslexi; tre områden som Kersti Ericson fokuserat på som psykolog i skolan 1978-2015.

En av de första höstdagarna i Lund kommer Kersti från Blekinge och Torsö till Lund och underhåller oss, ett femtontal seniorpsykologer, med sina erfarenheter som psykolog i Malmö i nästan 40 år på ett öppet, personligt och fängslande sätt. Hon inleder med att tala om de olika organisationer, som hon verkat i och vilken betydelse de haft för henne. Till en början tillhörde hon Socialmedicinska avdelningen och var en av många psykologer i grundskolor och gymnasier. Då fick hon tillhörighet och gemenskap i det förebyggande och utvärderande arbetet, som var förhållande under flera år. Det innebar också att hon fick ta del av fina fortbildningar som arrangerades under sommaruppehållen bl. a. med Nancy Bratt, B. Goldinger, M. Torneus och I. Lundberg.

Vid Malmös införande av stadsdelsförvaltningar försvann Socialmedicinska avdelningen, 25 % av psykologtjänsterna tillsammans med grupptillhörigheten och fortbildningen. Det blev ensamt. Efterhand byggdes elevvårdsteam upp i stadsdelarna med Barn- och Ungdomschef som chef. För att återfå tillhörighet och stimulans engagerade sig Kersti fackligt och tog psykologkandidater. Kandidater har Kersti haft många av från olika delar av Sverige och från Danmark. Kersti är glad att hon slutat att arbeta och slipper uppleva mer av ytterligare omorganisation.

Kersti övergår till att berätta om tre områden hon fokuserat på; medling bland elever, dyslexi och familjegrupper.

Ett yrkesliv som skolpsykolog

Medling

Medling som metod innebär att elever utbildas i att upptäcka och bearbeta konflikter bland jämnåriga kamrater. Kersti visar genom rollspel hur medlaren speglar och för samtalet framåt i konflikthandlingen.

Elever är mycket bättre än vuxna på att uppfatta konflikter, upp till 70 %, medan rastvakter bara når 5 %. Medling fungerar bättre än kamrattstödande arbete, där den som stödjer ofta upplevs som angivare. Medlingsmetoden fungerar bäst på mellanstadiet. Rektorn på skolan, Magnus Bertilsson var delaktig i arbetet och stöttade på alla sätt, vilket Kersti ser som en förutsättning för framgången. Skolan har gjort reklam för medling med roliga affischer, uppmanat eleverna att ansöka om deltagande till rektor. Rektor har alltid deltagit i utbildningen, som omfattat två heldagar fördelade på höst och vår. Alla som ansöker om utbildning får delta. En gång/vecka träffas medlarna för avrapportering utan namn, då eleverna sköter arbetet själva och inte informerar vilka elever, som varit berörda. Genom arbetsmodellen blev det lugnare på skolan och arbetet rullar på efter Kerstis pensionering. Den står på egna ben!

Dyslexi.

Ett annat fokusområde för Kersti var arbetet med dyslexi. På en gymnasieskola och med stöd av en gymnasierektor startade hon den s.k. torsdagsklubben för gymnasiepojkar med dyslexi. Där kunde elever avbörda sig sina upplevelser kring hur skolan bemötte deras svårigheter. När möjlighet gavs anmälde senare Kersti sitt intresse för att bli ansvarig i Malmö kommun för organisationen av dyslexicenter. Att enbart diagnosticera elever med dyslexi, vilket gjorts under många år i Malmö, gagnade knappast eleverna. Kunskap om hur man arbetar med dyslexi behövde spridas ut på skolorna. Idag vet man att tidig träning ger effekt och att dyslexi handlar om fonologiska problem. Kunskap fanns om hur man ska arbeta med dyslexi i pedagogiken och det gällde att föra ut den kunskapen till pedagogerna.

Kersti byggde upp ett nätverk med dys-

lexiansvariga lärare i Malmö. För 250 000 kr/år anordnade ledningsgruppen för Dyslexi Skåne fyra föreläsningar och två studiedagar för pedagoger i Malmö. Man fick utbildning i Bornholmsmodellen och experter inom området som Margit Tornéus och Ingvar Lundberg anlätades. Kersti befarar att detta dyslexiarbete inte följs upp i den nya organisationen.

Familjegrupper

Kerstis tredje fokusarbete var familjegrupper enligt Barbro Goldingers modell. Kersti hänvisar till nätet för att läsa om modellen. Mycket förenklat kan man säga att barnen, redan när de börjar skolan har fått en plats i en formell, heterogen smågrupp, som sedan utgör basen för den sociala fostran och är barnets plats i tre år. Grupperna bildas utifrån information från förskolan. Man byter inte grupp. Efter moget övervägande bestämde sig Kersti för att införa arbetet på en av sina skolor. Detta innebar oerhört mycket merarbete eftersom hon fick besöka och informera om modellen på en mängd förskolor, där de blivande åk 1-eleverna var placerade. På en av förskolorna var en av föräldrarna journalist och hon bad att få skriva en artikel om arbetsmodellen. Kersti delade frikostigt med sig av arbetsmodellen och anteckningar från B. Goldingers föreläsningar. Journalisten skrev sedan en stort upplagd artikel, som tyvärr sänkte hela arbetsmodellen. Naturligtvis gick det inte att genomföra familjegrupperna då vilket, säger Kersti, nästan knäckte henne. Men ett antal år därefter, i en annan skola där lärarna upplevde stor problematik kring barnen och deras relationer blev lärarna efter en studiedag heltända och införde familjegrupperna.

I arbetslivet har man formella grupper idag och Kersti ställer sig frågan hur det kan vara så att skolan fortfarande inte förstår vikten av formella grupper. Att skolan inte förstår att det är för deras och barnens bästa.

Kersti avtackades med varm applåd, en azalea och god pizza med ett glas vin på Ved i Lund tillsammans med ett par f. d. arbetskamrater.

► Elisabeth Almroth

SENIORPSYKOLOGEN NUMMER 3 - 2016

● Västerbottenregionen

Seniorpsykologerna i Västerbotten i samtal med studenter från psykologprogrammet vid Umeå universitet

Höstprogrammet inleddes med ett mycket trevligt och uppskattat möte tillsammans med ett tiotal seniora psykologer och 21 psykologstudenter på Kafé Station i Umeå. Britt Wiberg från programkommittén hälsade alla välkomna och tackade Benjamin Rask, styrelsemedlem i Psykologiska Föreningen vid Umeå universitet, för initiativet att träffa seniorpsykologerna. Därefter följde ett samtal med Anders Fagerlund som mötesledare och moderator. Studenterna hade i förväg inskickat några övergripande frågeställningar och ville veta mera om synen på psykologarbetet efter att ha varit yrkesverksamma en längre tid och om det finns erfarenheter av kontakt med klienter, arbetsgivare och sig själv som behandlare som seniorpsykologerna var villiga att dela med sig av.

Studenterna undrade också om arbetet inneburit vad seniorpsykologerna hade förväntat sig, även hur seniorpsykologerna hade hanterat svåra situationer och vilka val som gjorts i yrkeslivet? Samtalet som följde kom att handla om olika vägar att gå som yrkesverksam psykolog och om det går att byta bana inom yrket och om vi verkligen blir "färdiga" som psykologer. Engagerade, nyfikna och mycket intresserade studenter kom med spontana frågor till de seniora psykologerna som villigt delade med sig av sina rika erfarenheter och kunskaper.

Flera gemensamma reflektioner gjordes om psykologers villkor och möjligheter. Studenterna fick med sig flera tänkvärda ord som, bland annat, att det är rätt bra att vara lite olydig ibland. Tiden rann snabbt iväg och till sist avrundade Anders Fagerlund mötet och det fastslogs att både psykologstudenterna och seniorpsykologerna tyckte att det vore intressant att fortsätta samarbetet, både genom flera träffar, eventuellt mentorskap, och kanske också genom något slags nätverk med hjälp av Facebook.

► Benjamin Rask

Benjamin Rask är psykologstudent vid Institutionen för psykologi, Umeå universitet, och styrelsemedlem i Psykologiska Föreningen

● Västra regionen

Nyopera i september

Ensemblen i Nyoperan Familjen

Ett gäng seniorpsykologer såg tillsammans nyoperaföreställningen *FAMILJEN* på teater Atalante i Göteborg.

I nyoperan utgår man från moderna dramatiska berättelser gärna med vardaglig ton. Alla dialoger ska sjungas men

inte med operateknik utan med klang som ligger närmare talspråket.

Ensemblen gjorde en enastående prestation då de agerade såväl orkester, solister som sångare genom hela föreställningen.

Min syn på psykosarbete

Kent Nilsson, leg psykolog, leg psykoterapeut och specialist i klinisk psykologi höll i oktober 2016 en inspirerande föreläsning för Västra regionens seniorpsykologer om sitt mångåriga arbete med människor med psykosdiagnos.

Som en röd tråd i terapin framhölls vikten av uthållighet, stråvan efter att förstå, att bygga upp en relation och vikten av att tala med och inte till klienten. Ofta talar terapeuten alldeles för mycket. Kent Nilsson refererar här till sin artikel i *Psykisk Hälsa* (1993) "Reflexioner kring och erfarenheter från psykoterapi med schizofrena – den ädla konsten att hålla käft". Den största svårigheten är ofta att lyssna – inte bara höra på vad klienten säger, utan verkligen lyssna på – både den verbala och icke-verbala kommunikationen – och samtidigt på sin egen inre kommunikation.

"Det är en utmaning att möta en människa man inte förstår". Han talar om en glidande skala från s.k. normalitet till "galenskap", då ren sanslös förtvivlan från det förflutna färgar den nutida uppfattningen av världen. Han ser inte psykos som en sjukdom, inte som ett biologiskt fel i hjärnan. Psykosymtom kan ses uppstå i glappet mellan människor, glappet till nära familjemedlemmar. Det

Fenomenet *familj* belystes i 26 korta berättelser från familjelivet. Det handlade t.ex. om att vara gravid, att bli förälder, att få livspusslet att gå ihop. Berättelserna berörde kärlek och glädje, konflikt och krav. Ibland var igenkänningsfaktorn hög när man på pricken lyckas fånga familjelivet.

Andra akten hade en lite mörkare ton då man närmade sig familjers djupa svårigheter. Förtvivlan och desperation utspelas när föräldrar inte orkar med sina barn, när barnen inte är som andra eller som förväntat, när våld och död lurar.

Föreställningen lämnade oss djupt berörda med många tankar om egna familjeerfarenheter.

Efter föreställningen fick vi möjlighet att tala med Niklas Rydén som skrivit texterna och musiken och som också medverkade som aktör i föreställningen med sång och musik.

► Kerstin Ekdahl

je ögonblick en «vertikal» belastning av hopade olösta trauman. En terapibeskrivning av en klient löd "Jag kom hit med min livs bok där sidorna varit utrivna och sen instoppade tillbaka huller om buller. Psykoterapi är som att få in sidorna i rätt ordning, som då får ett sammanhang – och jag begriper det".

Medicinering är inte alltid det bästa sättet att bistå personen med. Vissa kan bli bättre när de begränsar eller slutar med läkemedlet. Och schizofrenidiagnosen kan riskera att bli som en identitet, vilket kan konservera tillståndet. Vissa mår dåligt för att de ej blir sedda, ej ordentligt bekräftade.

Kent Nilsson följer klienten längre och längre tillbaka i händelsekedjan. Där finns traumatiska situationer, vilka barnet eller individen inte haft redskap för att hantera, varvid denne får tankar som "det måste vara fel på mig". Psykotiska symtom kan ses som individens överlevnadsfunktion vid just den tidpunkten. Lösningen på en omöjlig situation blir en omöjlig lösning, en till synes bisarr, galen, sjuk sådan. Individen måste överleva, där det näst intill inte går att leva vidare. Barnet får höra "nej, nu hittar du på, det är lögn" osv. Lögnen blir till sanning, sanningen blir lögn. Orden förlorar sin mening, sin kapacitet. Klienterna kan beskrivas som att de lever i en vertikal tidsaxel, samtidigt som de utifrån sett befinner sig i en horisontell. De bär i var-

Hypnosarbete

Kent har också erfarenheter från hypnosarbete. Utifrån detta har han funderat över att de symtom som kallas för psykotiska, också är fenomen som kan skapas i ett hypnotiskt tranacetillstånd hos människor i gemen och då också kan tas bort. Skillnaden är således att personen i tranacetillstånd kan lämna detta, medan individen med psykosdiagnos tvingas vara kvar. En person med psykosdiagnos har inte en hjärna olik andras. Individen har blivit sviken tidigt, och konsekvensen har blivit tillitsbrist. Den bisarra upplevelsevärlden blir bättre än den s.k. «reella» världen. Man griper efter ett halmstrå och skapar en egen värld för att överleva.

Kärnan i terapin är således att skapa tillit, att agera så att klienten känner sig bekräftad, sedd. I samhället i stort tas ofta avstånd från individer med psykosdiagnos, när symtomen egentligen har

en mening och vill förmedla något. Ofta står budskapet att finna i den form, det speciella sätt vari kommunikationen sker.

Psykiatri och psykologi

Kritiska röster har funnits och finns inom psykiatrin, särskilt när medicinering påbjuds för att åstadkomma symtomlindring. Och det finns tillfällen då personal överför sin oro på klienten. Bättre vore, menar Kent att – på samma vis som Britiska Psykologförbundet – sträva efter att komma dithän där ”psykiatrin sköter sitt och psykologin håller på med sitt”.

Han sammanfattar önskvärda terapeutegenskaper:

nyfikenhet, mod, humor, respekt, uthållighet, kreativitet, närvaro, lekfullhet, kontinuitet, medmänsklighet och autencitet i relationen

Svaret på frågan ”vem äger terapin?” är: ”alltid klienten”. Terapeuten skall aldrig bestämma upplägget och han citerar kollegan Zelma Fors: ”Relationen är metoden” – en sammanfattning av terapins kärnpunkt.

Berörda klev vi sedan ut i den gulröda Göteborgshösten.

► Marianne Nilsson

Glödande höst

● Östra regionen

Höstutflykt

Östras höstutflykt gick i år till Drottningholm.

Vädret var soligt, varmt och blåsigt när vi embarkerade ångbåten Prins Carl Philip på Stadshuskajen – målet var Drottningholms slott.

Ombord uppsökte vi genast matsalen och beställde lunch antingen stekströmming eller räksallad och lämpliga drycker därtill. Båten dunkade igång och utsikten från matsalen var omväxlande, idylliskt lantlig och typisk för Stockholms innerskärgård med stora villor blandat med små röda stugor, gröna gräsmattor och träd av alla arter och storlekar.

Resan tog en dryg timme som gick alldeles för fort i trivsamt miljö och i gott sällskap!

Vid framkomsten valde vi att närmare undersöka den vidsträckt barockträdgården som ligger bakom slottet från vattnet räknat. Parken är kilometerlång, mycket välhållen och omväxlande, består av kaskaderande vatten, dammar, trappor, gräsmattor, grusgångar och bersåer, eller snarare boskéer – en fornbunden plantering av häckar av klippta träd, som är vanliga inslag i barockträdgårdar.

Vi gick och gick mitt bland växtligheten och dofterna och betraktade alla stater lämpligt utplacerade, allt var lugnt, och en ren njutning och gav en märklig upplevelse av förgången tid, men ändå här och nu.

Till sist vände vi om och vandrade tillbaka i den senare anlagda engelska parken med höga träd och stora undulerade mjuka gräsmattor. Och tillbaka i vår tid och verklighet avslutade vi med kaffe i Slottskaféet – nöjda och kanske litet utmattade i benen!

► Brita Tiberg

Anknytning och gudstro

Doktoranden Joel Gruneau Brulin från Psykologiska Institutionen vid Stockholms Universitet föreläste om anknytning och religion i vid bemärkelse genom att först repetera grundprinciperna för anknytning för att därefter berätta hur man i forskningen kunnat applicera dessa när det gäller gudstro. Som vi vet påverkar tidiga erfarenheter av en relation både självbild och framtida relationer. Den som knyter an är den svagare parten som har behov av att vara nära, ha

en trygg bas hos någon som är starkare än man själv och som upplever starkt obehag vid separation. Han urskilde också vad som händer med en trygg respektive otrygg anknytning i hotande situationer. Den med trygg anknytning söker närhet medan den med otrygg anknytning kan vara undvikande och underaktiv alternativt ambivalent och hyperaktiv eller desorganiserad.

Av de individuella variationer man undersökt är de vanligaste *korrespondens*, där en person har samma typ av relation till Gud som till en person, och *kompensation*, som gäller för personer som vill försöka få behov tillgodosedda som inte på annat sätt tillgodosetts. I det senare fallet uppstår gudstron ofta som en stark omvändelse. Undersökningarna är endast utförda i monoteistiska religioner.

Särskilt viktig är relation till Gud när människor upplever sig ha bristande kontroll i tillvaron och/eller lever under svåra omständigheter. Den centrala aspekten är då att söka trygghet. I mer utvecklade välfärdsstater och bland personer med högre utbildning spelar religionen eller relationen till Gud en mer underordnad roll, vilket sammanhänger med större egen kontroll och tillit till statliga trygghetssystem. Vid personliga kriser och naturkatastrofer har man dock kunnat notera att många människor åter vänder sig till en högre makt.

Experimentsituationer

I ett antal experimentsituationer har inverkan av en gudstro testats. Man visade religiöst förankrade objekt subliminalt varefter försökspersonen fick skatta om påföljande objekt var positivt eller negativt laddat. En bild av ett kinesiskt tecken fick t.ex. en positiv laddning, trots att det inte hade någon bäring på religion. Det visade sig också att farliga situationer, som fallskärmschopp och liknande, bedömdes som mindre farliga efter en subliminal presentation av ett religiöst objekt. Uppenbarligen innebär religionen här ett skydd. Som en parentes kan nämnas att även buddhismen har en liknande funktion, att vara nära Buddha.

Joel konstaterade att de psykologer han tillfrågat verkar ha en mycket indifferent inställning till religion. Så var inte fallet i vår grupp. Livliga diskussioner vidtog efter föreläsningen.

► Ulla-Britt Selander/Brita Tiberg

Program för studiedagen och årsmötet 2017

Lokal: Psykologförbundet, Vasagatan 48 nb Stockholm

Tid: Onsdagen den 29 mars 2017

kl. 10.30 *Samling, kaffe*

kl. 11.00 *”Hur upptäcker man psykisk ohälsa och självmordsrisk hos äldre”*
Professor Britta Alin Åkerman, Nationellt Centrum för suicidforskning och prevention av psykisk ohälsa, Karolinska institutet

kl. 12.00 Lunch (buffé i lokalen)

kl. 13.00 *”Ett halvsekels gruppdynamisk historia”*
Siv Boalt Boëthius och Stefan Jern reflekterar och diskuterar om motgångar och framgångar på minerade fält.

kl.16.00 *Årsmöte*

Kvällen avslutas med gemensam middag på trivsamt lokal i närheten

Anmälan till studiedagen senast den 28 februari 2017 per mail till Ulla-Britt Selander (ulla-britt.selander@comhem.se) eller till Brita Tiberg (brita.tiberg@telia.com) Ange samtidigt om du har behov av specialmat!

Kallelse till årsmöte i Stockholm den 29 mars 2017

Härmed kallas du till årsmöte i Seniorpsykologerna i Sveriges Psykologförbund onsdagen den 29 mars 2017 kl. 16.00

Plats: Psykologförbundet, Vasagatan 48 nb Stockholm

Dagordning:

- § 1 Mötets öppnande.
- § 2 Fastställande av föredragningslista.
- § 3 Val av ordförande för mötet.
- § 4 Mötets stadgeenliga utlysande.
- § 5 Val av protokollförare för mötet.
- § 6 Val av två justeringsmän tillika rösträknare.
- § 7 Upprättande av röstlängd.
- § 8 Styrelsens verksamhetsberättelse.
- § 9 Ekonomisk redogörelse.
- § 10 Revisorernas berättelse.
- § 11 Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen.
- § 12 Val av ordförande.
- § 13 Val av styrelseledamöter.
- § 14 Val av två revisorer jämte två suppleanter.
- § 15 Val av valberedning.
- § 16 Stadgeändring.
- § 17 Beslut om medlemsavgiftens storlek.
- § 18 Ärenden – motioner – inkomna till styrelsen.
- § 19 Övriga frågor.
- § 20 Avslutning.

Ärenden – motioner som du vill att årsmötet skall behandla måste anmälas skriftligt till styrelsen och vara denna tillhanda senast tisdagen den 28 februari 2017. Sådan motion insändes till ordförande Gunvor Bergquist (post- och e-postadress i rutan i slutet av SeniorPsykologen).

Som avslutning i det här numret av tidningen får vi ta del av Alf Nilssons sammanfattning av sina sex böcker om Homo Psychicus – en sammanfattning som både fångar och får oss att greppa hela utvecklingspsykologin.

Den enastående affekten

Affekten som singular är rumslig utan tidslighet. Insatt i människornas värld, för att på nytt, och på nytt ... börja om från början varje gång ett barn blir till. För att ta det från allra första början: Under 1970-talet och början på 1980-talet skrev jag några artiklar och en bok med syftet, i tidens anda, att förena psykoanalytiskt utvecklingstänkande med Jean Piagets syn på den operativa kognitiva utvecklingen. Utveckling vid den tiden innebar för mig barnets utveckling, barnets ontogenes.

Som forskare var jag ständigt på spaning efter sammanhang för att vidga förståelsen för mitt forskningsområde. Jag hade redan innefattat Sigmund Freuds syn på driftens, libidons, utveckling i olika stadier. Till det då också Piagets teori om den operativa kognitionens utveckling: Från de medfödda reflexerna; över den sensomotoriska intelligensen; vidare, via de konkreta kognitiva operationerna, till de formella kognitiva operationerna. Mot slutet av Piagets verksamhet, de senare av honom omnämnda som reflekterande abstrahering, alltså vårt *abstrakta tänkande*.

Silvan Tomkins

Med åren som gick upplevde jag mer och mer att något saknades. Lakunen kunde fyllas ut när jag i början på 1990-talet kom att läsa Silvan Tomkins tre böcker, alla med huvudtiteln *Affect, Imagery, Consciousness*, med härledning av affekternas ursprung och utveckling. Den inriktsfulla Freud förstod att affekterna är en viktig utrustning för att förstå vad en människa är. Sent under hans skapande och ständigt omskapande verksamhet beskriver han ångest som ett "affektillstånd", med tillägget "trots att vi inte heller vet vad en affekt är."

Under det sista decenniet som verksam på universitetet samlade jag arbetsmaterial. Stapeln av material växte sig allt hög-

re. Samtidigt spanade jag efter tid, i glipan mellan berikande handledning och allsköns andra uppgifter, för att skriva en bok med grund i mina samlade personliga och professionella erfarenheter. Men tiden infann sig först efter min pensionering.

Tanken var att skriva *en* bok om Homo psychicus, den psykiska människan. Med väl den första boken publicerad, insåg jag att det var enbart en första etapp. Det landade efter hand i skrivandet av ytterligare fem böcker på samma tema. Den sista boken i serien avsedd då som en "enkla" sammanfattande text utan noter och hänvisningar till referenser.

Två saker hade redan innan fyllt mig med förundran. Den ena saken: att människan som jordisk varelse har nått vetande ända ut mot gränserna för vårt yttre universum, gränsen numera omtalade som den kosmologiska horisonten. Den andra saken: att vi som människor fortfarande är så famlande ifråga om vetandet om vårt eget inre psykiska kosmos.

Redan i första boken slår jag fast att Homo psychicus är en skapelse av evolutionen. Med det följde en härledning av henne insatt i både det evolutionära/fylogenetiska och det ontogenetiska perspektivet. Med det följde också att läsningen av Piaget och Tomkins måste kompletteras med läsning av Charles Darwin.

Charles Darwin

Jag vet ingen i världen och tiden utrustad med den blickens vida vidd som gäller för Darwin. Vertikalt blickade han genom rymder av tid mot hela djupet av evolutionen med det naturliga urvalet som drivkraften. Horisontellt i synen på människan förstod han sig på affekterna – "emotionerna" – som medfödda och som vår första utrustning för kommunikation. Så här uttrycker han sig i sin mest förbisedda bok, *The Expression of the Emotions in Man and Animal*: Rörelserna via emotionsuttrycken i ansiktet fungerar som medlet för den första kommunikationen mellan moder och spädbarn; hon ler uppmanande och leder med det spädbarnet in mot rätt väg, eller rynkar bekymrad pannan.

Affekt/relation/föreställningslinjen och den operativa utvecklingslinjen

Inledningsvis i min härledning ser jag Homo psychicus som utrustad med drifter, affekter, sensation/motorik, varseblivning, kognition och språk. I min sista etapp urskiljer jag två utvecklingslinjer: affekt/relation/föreställningslinjen å ena sidan, som ställs mot den operativa ut-

vecklingslinjen å andra.

Barnet föds, enligt Tomkins, med en uppsättning av nio biologiskt givna affekter: två positiva, intresse-upphetsning och förnöjelse-glädje; sex negativa för överlevnad, fruktan-skräck, vrede-raseri, kval-pina, och till det överlagringsaffekterna avsmak, avsky samt skam-fördömdjukelse. Så har vi som tillägg den neutrala stegringsaffekten förvåning-övertäckning. Via barnets relationer till omsorgspersonerna utvecklas affekterna först till (omedvetna) emotioner, vidare så småningom mot kvaliteten av förnimmelse i form av evokativa känslor.

Jag följer Piagets förslag om att barnet föds amentalt, utan föreställningar. Vid omkring åtta månader tillkommer vår första uppsättning av elementära föreställningar i form av omedvetna igenkännings- eller rekognitionsföreställningar. För det tidiga småbarnet fungerar enligt principen: Ut ur syn, ut ur sinn. Den principen gäller fram till utvecklingen av de första uppväckande eller evokativa föreställningarna, på det visuella planet först vid cirka tre års ålder. Med det är förutsättningen för vår löpande visuella, diakrona och gestaltande varseblivning grundlagd. Det dröjer fram till skolålder – då tyst inre språk framträder – innan de visuella evokativa åskådningarna uppträder. Med det är också grunden lagd för framkallandet av våra evokativa känslor.

Till det kommer att barnet föds med en uppsättning operativa reflexer, grunden för den operativa exekutiva utvecklingen. Följer vi Piaget sker från detta först utvecklingen av den operativa sensomotoriska handlingen. Det dröjer fram till skolålder innan de första konkreta kognitiva operationerna utvecklas; sedan, först vid 11-12 års ålder, omsatta som formella kognitiva operationerna, alltså vårt abstrakta tänkande.

Eget inre kosmos

Den operativa kognitionen är en streber. Den har tagit människan hela vägen, med matematiken som språk, till både utkannten, makrokosmos med ytterst den kosmologiska horisonten, och innerkanten, mikrokosmos där kvantmekanikens osäkerhetsprincip gäller, av universum. Den operativa kognitionen som en streber? För den nöjer sig inte med bemäktigandet av det jordiska. Den har överjordiska ambitioner – med också bemäktigandet av hela universum. I den strävan tangerar den emellanåt gränsen för det *amoraliska*. På den vägen håller nämligen människan på att urholka förutsättningarna för sitt liv på jorden: den med industrialismen *antropocena klimatförändringen*. Det sker genom förbränning av fossila bränslen

med giftutsläpp i biosfären, biosfären utan vilken livet på jorden hade enbart varit en chimär. Vad har människan som varelse för nytta av allt vetande om universum om hon samtidigt är på väg att rycka undan den organiska mattan för att hålla kvar fötterna på jorden? Det är uppenbart något som saknas i människans vetande och inför vilket den operativa kognitionen står sig slätt. Inför uppdraget känn-dig-själ ... tyder allt på att den operativa kognitionen står handfallen, och att det är ett uppdrag som verkar ligga bortom dess räckvidd.

Människan är således alldeles uppenbart i ett visst avseende inskränkt i sitt vetande. Det gäller vetandet om hennes eget inre kosmos med affekterna, föreställningarna och åskådningarna. Och med det då också i vetandet hela vägen ut mot människan som relations-, samhälls-, social – och så förstås som i vår tid – urspårade ekonomisk varelse, Homo economicus.

Det här blev långt nog. Och då har jag inte med ett enda ord berört mitt andra syfte med böckerna om Homo psychicus. Nämligen vad som gäller utvecklingen av henne som person, hennes epigenes. Det finns med som ett separat kapitel i var och en av de sex böckerna. Personens epigenes har varit vägledande för mitt arbete som empirisk forskare med utvecklingen av PORT, Percept-genetic Object-Relation Test. Det handlar således om beskrivning av Homo psychicus som person på klinisk grund.

► Alf Nilsson

Alf Nilsson är professor emeritus vid Lunds universitet, Institutionen för psykologi och leg psykolog.

Litteratur

Nilsson, A. (1977). Adaptiv and defensiv aspects of the individual: A system approach to adaptation in relationship to a psychoanalytic anxiety model. *International Journal of Psycho-Analysis*, 4, 111–123.

Nilsson, A. (1983/1994). *The Mechanisms of Defence within a Developmental Frame of Reference*. Lund: Gleerups.

Nilsson, A. (2005). *Om Homo psychicus uppkomst. En biopsykologisk fantasi*. Lund: A L N Förlag.

Nilsson, A. (2009). *Det omedvetna i nya perspektiv. Ett psykiskt system mellan hudens och känslans beröring*. Stockholm/ Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Nilsson, A. (2011). *Det främmande, det kusliga och tankens brist. Det analoga, det*

digitala och Homo psychicus. Mölndal: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Nilsson, A. (2013). *Homo psychicus som enfald kontra tvåfald mot mångfald. Det analoga och det digitala som färdriktning mot en människoteori*. Höör: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Nilsson, A. (2014). *Affekter, relationer, operationer – grunden för Homo psychicus. Mot en människoteori mellan det analoga och det digitala*. Höör: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Nilsson, A. (2016). *Homo psychicus som människa – och att bli en person*. Höör: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Nilsson, A. & Svensson, B. (1999). *PORT – Percept-genetic Object-Relation Test. A Projective Method for Clinical Use. Manual*. Lund: Institutionen för psykologi, Lunds universitet.

På väg

**Norra regionen/
Uppsala-avdelningen**

Torsdagen den 19 januari
Åke Pålshammar: Hjärnhälsa på gamla dar

Åke är neuropsykolog och universitetslektor vid Uppsala universitet.
Plats och tid: Blåsenhus, kl 14-16.

Tisdagen den 14 februari
Studiebesök på Institutionen för pedagogik.

Studierektor m.fl. introducerar i den nya lärarutbildningen, utveckling och utmaningar.
Plats och tid: Blåsenhus, 14-16.

Onsdagen 29 mars
Seniorpsykologernas studiedag och årsmöte i Stockholm.

(Östra regionen ansvarig.) Anmälan: se annan plats i tidningen. Ev gemensam resa annonseras senare.

Tisdagen 18 april: Liten salongsmusik med hemlig gäst.

Tid och plats enligt senare besked.

Onsdagen 3 maj
Gemensam vårlunch på trivsamt Uppsala-restaurang (enligt senare besked).

Tisdagen 23 maj
Segling på Mälarevatten. Vandring.

Programgruppen:

Gunilla Eriksson
Inga Hedberg-Sowa
Margareta Sanner
Hans-Olof Lisper
Hans Åberg, medlemsansvarig
hans@hansaberg.se, 073-183 03 65

Södra regionen

Torsdagen 16 februari, kl. 15.30 – 17.00 OBS veckodag!

Rum: P202
Institutionen för psykologi, Lund
”Myter och övertro i det psykologiska fältet” **CHRISTER FORSBERG**
Leg. Psykolog med mera

Onsdagen 15 mars kl. 13.00 – 14.30 OBS tiden!

Rum: P202
Institutionen för psykologi, Lund
”Modern arbetspsykologisk testning – mobiler, internationellt, anpassningsbart”
JOHAN LUNDBERG,
Leg. psykolog på cut-e i Malmö

Onsdagen 5 april, kl. 15.30 – 17.00

Rum: P202
Institutionen för psykologi, Lund
”Psykologen som författare” – reflexioner och diskussion kring hur författandet påverkas av att man är psykolog?”
PETER AHLQUIST
Leg. psykolog & författare

Onsdagen 10 maj kl. 12.00 – 16.00
VÅRUTFLYKT till Kullabergs fyr, Mölle hamn, Krapperups Slott (lunch) med avstickare till Gerty Fredriksson och fika hos henne i Nyhamnsläge.

Programgruppen:

Lars Ahlin, medlemsansvarig, 0730 65 38 80
Elisabeth Almroth, 0761 71 68 28
Anders Hallborg, 0736 16 60 54
Anna Lindström Chylicki, 046-149668
Bertil Nordbeck, 044-24 18 44

Västerbottenpsykologerna

Fredagen den 20 januari
Universitetslektor och leg. psykolog Susanne Tafvelin berättar om sin forskning utifrån att hon erhöll Umeå kommuns vetenskapliga pris för år 2016. Titel på föredraget är: ”Ledarskap som friskfaktor på arbetsplatsen”.

Mötet startar med lunch kl 12.45 på Kafé Station i centrala Umeå och avslutas senast kl 15.00.

Övriga möten (datum och ev. tema/frågeställningar) är under planering och arbete av programkommittén. Programmet kommer att skickas ut via e-mail till alla seniorpsykologer i Västerbotten.
VÄLKOMNA hälsar

Programgruppen:

Christine Andersson, 070-326 50 08
Anders Fagerlund, 070-534 53 84
Ann-Marie Frisendahl, 070-661 64 57
Britt Wiberg, 070-508 81 37
britt.m.wiberg@gmail.com
Eva Sjöholm Lif, medlemsansvarig, 070-312 31 88
eva.sjoholm@trasnidaren.nu

Västra regionen

Onsdagen den 25 januari kl. 14.45 - 16.30
Tankar om Tröst och Tröstande.
Ann-Kristin Holm, leg sjuksköterska, omvårdnadshandledare och symbolpedagog
konferensrummet, vån 4

Februari, ett kulturarrangemang som vi diskuterar när vi träffas senare i höst

Onsdagen den 29 mars kl. 14.45 - 16.30

Faktum då, nu och i framtiden.
Tidningen Faktum har funnits i 15 år och mycket har förändrats på Götalands gator där vi finns och sysselsätter drygt 500 människor i utanförskap.
Sarah Britz, chefredaktör på Faktum och ansvarig utgivare
konferensrummet, vån 4

Onsdagen den 26 april kl. 14.45-16.30
Kostnadsfri psykoterapi till alla medborgare vid behov!

Det är dags att på allvar ifrågasätta psykiatriens monopolställning vid bedömning om hur psykisk ohälsa skall behandlas!

Bengt Hedberg, fil.lic, leg psykolog, leg psykoterapeut och specialist i klinisk psykologi, inleder en diskussion med syfte att föra frågan vidare till politiskt ansvariga. Konferensrummet, vån 4

Onsdagen den 17 maj
Vårutflykt. Plats och tid meddelas senare.

I januari, mars och april träffas vi i cafeteria, Psykologiska institutionen, kl 14.00, kl 14.30 i konferensrummet, vån 4 för diskussion om aktuella frågor. **Föreläsningen börjar kl 14.45** (om ev ändring informeras)

Programgruppen:

Maria Ankarberg, 073-0803075
Ingrid Bygdén, 070-5411953
Ulla Davidsson, medlemsansvarig, 031-263053 davidssonulla@gmail.com
Gerty Fredriksson, 042-201721 gerty.fredriksson@comhem.se
Birgitta Rydén 073-4001669

Östra regionen

Torsdagen den 19 januari samling kl. 12.45

Tove Jansson-utställningen ”Lusten att skapa och leva”
på Millesgården, Lidingö. Samling kl 12.45 (allmän visning börjar kl 13.15)
Buss eller tåg från Ropsten till Torsvik. 10 min promenad till Millesgården.

Torsdagen den 16 februari kl. 16.45
Gruppen som funktion i en ”äkta demokrati” – Mary Parker Folletts tänkande om gruppdynamik.

Professor em Gunnela Westlander
Om gruppens betydelse, lokal demokrati och en ny socialpsykologi – Follett var en pionjär som Gunnela berättar om i sin nya bok ”Aktivist för mångfald och integration. Pionjären Mary Parker Follett”.

Onsdagen den 29 mars
Årsmöte och studiedag

Tider och program på sid 19

Torsdagen den 20 april kl. 16.45
”Om nya ord och gamla som försvinner”.

Birgitta Lindgren-Agazzi, mångårig nyordsredaktör vid Språknämnden/ Språkrådet kåserar om nyord och de förändringar i språket de medför. Vad betyder det för oss, förstår vi vad de står för? Diskussion!

Torsdagen den 18 maj
Teaterbesök planeras

(Närmare info och anmälan i nästa nr av tidningen)

Torsdagen den 1 juni
Utflykt till Skoklosters slott

visning kl 13, lunch i slottscaféet (vi planerar att åka bil gemensamt, närmare detaljer och anmälan till Brita Tiberg i nästa nr av tidningen)

Vi träffas om inget annat anges i Psykologförbundets lokaler, Vasagatan 48 nb. Ta med något att äta och vi dukar upp en buffé. Vin finns till självkostnadspris!
VÄLKOMNA!

Programgruppen:

Birgit Lundin, medlemsansvarig, 08-731 98 72
Ulla-Britt Selander, 08-642 58 34
Brita Tiberg, 08 754 48 69
brita.tiberg@telia.com
Agneta Zotterman-Molin, 08- 753 04 38
agnetaz@hotmail.com

Medlemsinformation

Nya medlemmar

Sedan i somras 2016 har drygt 70 nya medlemmar gått med i föreningen Seniorpsykologerna. Alla hälsas välkomna av vår ordförande i början av tidningen. De nya fördelar sig över hela landet från Norrbotten till Skåne med flest nytillkomna i Stockholmsområdet (Östra regionen), följt av Göteborgsområdet (Västra regionen) och på tredje plats, Skåne (Södra regionen). Inom Västerbottenregionen och Norra regionen/Uppsala finns också nytillkomna. 19 nya medlemmar har inte en självklar regionstillhörighet på grund av långt avstånd från bostadsorten. 17 av er bor minst 10 mil från huvudorten i närmaste region. Nya som tidigare medlemmar med lång resväg till regionernas programaktiviteter är välkomna till dessa aktiviteter som presenteras i varje nummer av tidningen. Det kan dock bli ändringar i annonserade program. För att få sådan information föreslås att ni tar kontakt med medlemsansvarig i en region av intresse. Se nederst på denna sida: Medlemsansvariga: e-postadress och telefon.

Styrelsen för Seniorpsykologerna

Obs!

Det har framkommit att flera medlemmars e-postadresser och telefonnummer har upphört att gälla, något som förhindrar kommunikation både inom och utom regionen. Du kan själv ändra och kontrollera dina medlemsuppgifter via psykologförbundets hemsida www.psykologforbundet.se

Medlemsuppgifterna, t.ex. adressändring, kommer vår förening tillhanda via psykologförbundets medlemsregister.

Gunvor Bergquist, ordförande, Torp, Alingsåker 1, 461 98
Trollhättan, 070-783 11 44.
gunvor.bergquist@delta.telenordia.se

Ulla-Britt Selander, vice ordf. Vintertullstorget 44,
116 43 Stockholm, 08-642 58 34, 073-600 15 67.
ulla-britt.selander@comhem.se

Lars Ahlin, Bankgatan 26, lgh 1101,
223 52 Lund, 073-065 38 80.
lars.ahlin@icloud.com

Gunilla Eriksson, kassör, Kyrkogårdsgatan 27,
753 12 Uppsala, 018-46 98 91, 076-241 24 49.
erigun57@gmail.com

Britt Wiberg, Herrgårdsgatan 11, 913 35 Holmsund,
070-50 88 137.
britt.m.wiberg@gmail.com

Kjell Lindqvist, Erstagatan 7, 2 tr, 116 36 Stockholm,
0723 -044 262.
kjell.i.lindqvist@ownit.nu

Redaktör SeniorPsykologen: **Birgitta Rydén**, Signalgatan 4B,
413 18 Göteborg, 0734-00 16 69.
rydenb@gmail.com

Medlemsansvariga

Norra regionen: Hans Åberg hans@hansaberg.se 073-183 03 65

Södra regionen: Lars Ahlin lars.ahlin3@icloud.com 073-065 38 80

Västerbottenregionen: Eva Sjöholm Lif eva.sjoholm@trasnidaren.nu 070-312 31 88

Västra regionen: Ulla Davidsson davidssonulla@gmail.com 031-26 30 53

Östra regionen: Birgit Lundin bi.lundin@telia.com 08-731 98 72